PARÓLA

XXV. évfolyam | A közösségi fejlesztőmunka folyóirata | 2016/3. szám

„Ezt nem csak magamnak, neked is csinálom”

Példaadó közösségi kezdeményezések

Sem csellel, sem erővel!
Mészáros Zsuzsa Beke-díjas

CEBSD/EUCDN az 1990-es és a 2000-res évek elején

A szupertömbök segítségünkre sietnek: Barcelona

Tartalom

„Ezt nem csak magamnak, neked is csinálom" A közösségi kultúra és működésmód létrejöttének integrál szemléletű elemzése egy kisközösségi projektben 2

Példaadó közösségi kezdeményezések a Beke Pál emlékkonferencián..... 27

„NEC ARTE NEC MARTE" – Sem csellel, sem erővel! Mészáros Zsuzsa Beke-díjas 30

CEBSD/EUCDN az 1990-es és a 2000-res évek elején: gyakorlat és megfontolások..... 32

A szupertömbök segítségünkre sietnek: Barcelona az utcák visszaadását tervezi az ott élőknek..... 35

MEGJELENT! Nárai Márta és Reisinger Adrienn új kötete 38

MEGJELENT! A TE ÖTLETED, A TE HANGOD, A TE KÖZÖSSÉGED Közösségi tervezési kezdeményezések B.-A.-Z. megyében 39

PAROLA. Felelős kiadó: a Közösségfejlesztők Egyesülete, Kovács Edit elnök

Felelős szerkesztő: Vercseg Ilona

Tördelés: Sain Mátyás

Észrevételeiket, javaslataikat várjuk a szerkesztőség email címén: kofe@kkapcsolat.hu

„Ezt nem csak magamnak, neked is csinálom”

A közösségi kultúra és működésmód létrejöttének integrál szemléletű elemzése egy kisközösségi projektben

Mester Attila, Mester Zsuzsa

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány alapjául szolgáló Kisközösségek Átalakulásban projekt létrejöttéhez sok energiára, hitre, és nem utolsó sorban anyagi forrásokra volt szükség. A két és fél év során számos embertől, szervezettől kaptunk segítséget munkánkhoz, sokan sokféle módon támogatták a folyamat alakulását, nekik ezúton szeretnénk mindezt megköszönni. A tanulmány írói köszönik a résztvevő közösségek katalizátorainak és a stábnak a tanulmány létrejöttéhez nyújtott anyagokat, interjúkat, tanácsokat és a közös munka élményét.

Köszönjük Dr. Pataki Györgynek, Üveges Lillának, Tracey Wheatleynek támogató hozzájárulását a tanulmány alakulásához.

A projekt és kontextusának rövid felvázolása

A *Katalizátorok Helyben - Kisközösségek Átalakulásban*, Norvég Civil Alap által támogatott projekt 2013 és 2016 közötti időszakban zajlott, alapeszméje a helyi közösségek önszerveződő erejébe vetett hit. A projekt alapját annak felismerése adta, hogy az alulról szerveződő lakóközösségek egyre erősödő jelenléte, szerepvállalása kulcsfontosságú a nagyobb, rendszerszintű változások előidézésében. A projektben résztvevő szakemberek évek óta dolgoznak saját lakóközösségükkel, kapcsolatban állnak más kisközösségekkel és felismerték, hogy a felhalmozódott rengeteg tapasztalat és tudás, eredmény és kudarc megosztható, közös ismeretanyaggá formálható. A távlati cél egy környezeti-, gazdasági- és társadalmi szempontból fenntarthatóbb rendszer kialakítása. Az ehhez vezető úton az első lépés a lokális közösségekben rejlő erő felismerése és erősítése, az erre épülő második lépés az összekapcsolódás, a tapasztalatok és tudás megosztásának képessége és igénye. A KKA arra tett kísérletet, hogy egy támogató meta-közösséget hozzon létre, amely által erősödnek a helyi közösségek, szerepeikben tudatosabbá válnak az őket alkotó személyek, mindez ösztönzi a részvételi demokrácia terjedését hazánkban.

A gondolkodási és módszertani alapot az *Átalakulás mozgalom* módszertana adta. A 2006-ban, Dél-Angliából, Totnesből indult „modell” a helyi közösségek erejére és kreativitására épül, s fókuszában a pozitív megélés, a részvétel áll. Világunk nyomasztó és sürgető kérdéseit nem a hiányok, függőségek, negatívumok felől közelíti meg, hanem inkább a meglévő külső és belső erőforrások felismerésével, értékelésével, pozitív megélésével igyekszik válaszokat adni rájuk lokális szinten. Az „azzal főzünk, amink van!” lényegében a projekt mottójává vált és jól kifejezi ezt a pozitív hozzáállást. Minden embernek, közösségnek vannak erőforrásai, sikerei, megosztható tudása, sokszor azonban nincsenek ennek tudatában, jellemző módon nem ezekre fókuszálnak, hanem a hiányokra, a kudarcokra. A projekt kísérletet tett mindennek a felismertetésére, megélésére, például közösségi leltár készítésével, melynek során közösen térképezi fel a közösség azt, hogy milyen erőforrásokkal rendelkezik, és a későbbiekben ezekre épít, ezeket a forrásokat igyekszik erősíteni. Az Átalakulás ezeket a belső folyamatokat átülteti a gyakorlatba, konkrét helyi akciók keretében igyekszik változást előidézni a helyi közösségben. Ilyenek lehetnek a helyi gazdaságot erősítő lépések, mint a helyi piac, közösségi kert, adománybolt, helyi pénz életre hívása, a közösségi élet erősítése klubok, sportesemények, karaoke szervezésével vagy a fosszilis energiahordozóktól való függőség csökkentése alternatív megoldásokkal. A módszertan másik fontos eleme, hogy az emberek közötti különbségeket nem konfliktusként, legyőzendő akadályként kezeli, hanem mint fontos erőforrást, tanulási terepet. Magyarországon 2008 óta születnek olyan kezdeményezések, melyek ezt az elvet vallják magukénak, elsőként az Átalakuló Wekerle, majd az Átalakuló Hosszúhetény, Mozgalom az Átalakuló

Kecskemétért MÁK, mely közösségek szerves részét képezték a projektnek.[1]

A KKA projektben résztvevők, a projekt célcsoportja

A pályázat megírásakor a cél az volt, hogy a részt vevő közösségek ne csak az ország különböző szegleteiből érkező, de alapvetően azonos szemléletű, élethelyzetű közösségek legyenek, hanem minél szélesebben fedjék le a mai magyar társadalom rétegzettségét, különböző szociokulturális közegből érkezzenek. Az első körben bevont 15 csapat között voltak fővárosi, jellemzően középosztálybeli közösségek, vidéki, ezen belül városból faluba vagy tanyára költözött értelmiségiek, (ún. diplomás parasztok), öko-közösségek s az általunk kezdetben szegény közösségeknek – a hátrányos helyzetűt megnevezést eleve elvetettük – nevezett, városi vagy falusi közösségek. Ez a kör később bővült a Győri Kereszteződés hajléktalan szociális szövetkezettel, amely egy újabb típusnak tekinthető.

Olyan közösségek kerültek a KKA programba, melyek már megtették az első lépést, s valamenynyire felismerték saját erejüket azáltal, hogy valamilyen helyi kezdeményezést, projektet, jó gyakorlatot hoztak létre, amely illeszkedik az Átalakulás szemléletmódjába. A helyi élelmiszertermeléssel, helyi gazdasággal kapcsolatos, illetve energetikai, technológiai fejlesztéseket megvalósító közösségi kezdeményezéseket vontuk be a programba. Ez a közösségi potenciál tehát hasonló motívumként volt jelen mindegyik közösségben, azonban sokszor nagyon eltérő szociokulturális kontextusban fogalmazódott meg.

[1] Részletesebben az átalakulásról: http://kozossegek.atalakulo.hu/mirol-szol-az-atalakulas

A projekt elemei, a találkozás színterei

A projekt egyik legfontosabb motívuma a feltételezés, hogy minden közösségnél megtalálhatóak különböző funkciókhoz kötődő szerepek, s ezek közül az egyik legfontosabb az egész közösséget megmozdítani, ösztönözni tudó *helyi katalizátor*. Ő az a szereplő, aki kellően ismeri a közösség tagjait, tudja, hogy kit mivel lehet motiválni, hol és hogyan kell a folyamatokat beindítani, megsegíteni. A közösségekkel való munkában e katalizátorok voltak a kulcsszereplők, ők jelentették a kapcsolatot a közösség egészéhez. Ezek a szerepek gyakorta nem tudatosan megélt, felvállalt pozíciók, sok katalizátor a projekt folyamata során látta meg és ismerte fel valódi szerepét és annak fontosságát, illetve határait is. A katalizátorok az első szakaszban kaptak egy *mentor*t, aki a projekt során támogatta a folyamatot, segített az elakadásoknál, mentorálta a katalizátort, s rajta keresztül a közösséget. Az első lépés e szereplők azonosítása, megtalálása volt a 15 csapatban, *közösségi felmérések* során.

A résztvevő közösségek tehát először a stáb tagjaival, a helyi felméréseket végző munkatársakkal találkoztak. Ezek sokszor nem új ismeretségeket jelentettek, hiszen az esetek többségében már volt valamilyen kapcsolat, ismeretség, korábbi képzés vagy közös munka a stáb valamely tagjával, de akadt olyan eset is, amikor új közösséggel, vagy már ismert közösségek új tagjaival kerültek kapcsolatba a megvalósítók. Ezek a találkozások, az ismerkedési fázis otthon, mindenkinek a saját biztonságos környezetében zajlott, az emberek a komfortzónájukon belül maradva mutathatták be eddigi munkájukat, eredményeiket és beszélhettek terveikről, nehézségeikről.

Már ez a fázis is érdekes tanulságokkal szolgált a közösségek énképével, identitásával, saját szerepük, jelentőségük megítélésével kapcsolatban. Kimondott elvárás volt a kezdeményezők részéről, hogy olyan közösségekkel dolgozzanak, melyek már bizonyították valamilyen szinten az összefogásra, közös eredmények létrehozására való képességet és rendelkeznek valamilyen helyi jó gyakorlattal, ami mások számára érdekes lehet. A felmérést az úgynevezett *Elismerő Feltárás módszertanával* összhangban végeztük.[2]

A helyi felmérések arra koncentráltak elsősorban, hogy a közösségekben meglévő jó példákat feltárják, összegyűjtsék. Sokszor azonban a helyiek elsőre nemigen értették ezt az érdeklődést, a rájuk irányuló figyelmet. Voltak, akik állították, hogy náluk nincs semmilyen különösen érdekes helyi gyakorlat, jó példa, bármi, ami másoknak érdekes lehet. Amikor a felmérést végző munkatárs előtanulmányai, információi vagy előzetes tapasztalatai alapján konkrétan rákérdezett egy-egy kezdeményezésre, helyi megoldásra vagy folyamatra, amit elindítottak, akkor maguk is rácsodálkoztak, hogy az valami olyasmi, aminek jelentősége túlmutathat a saját közösségükön. Utólag sokan beszámoltak arról, hogy mennyire más megvilágításba helyezte tevékenységüket már ez a felmérés is, s hogy milyen mértékben befolyásolta, erősítette közösségi énképüket. Jól mutatja ez, hogy a *„kívülálló szeme”* mennyire fontos tényező, már csak az érdeklődés, figyelem megléte és fókusza is hatással van a megfigyelt jelenségre. (Ez egyébként nemcsak kultúrantropológiai kontextusban figyelhető meg, a kvantumfizika természettudományos kísérletei is bizonyítják).

A közösségek szempontjából az első nagy közös *Katalizátor-találkozó* volt a folyamat következő lépése. Mindenhonnan két-három-négy ember érkezett a budapesti helyszínre. Ezt követték a képzések, melyek általában valamely résztvevő közösséggel közösen szervezve, az ő településükön, közösségi helyszínükön zajlottak, a lokális kapcsolati hálójuk felhasználásával. Ezek általában két napos, „ott-alvásos” alkalmak voltak, hosszú, egész napos programmal, néha rövid helyi terepszemlével, „idegenvezetéssel” és informális kötetlen esti programokkal. A folyamat előrehaladtával, ahol lehetőség volt erre, a helyi közösség tagjai látták vendégül éjszakára a képzésen résztvevőket, illetve ők is főztek sok esetben, így a személyes oldal, az informális kapcsolatok egyre jobban érvényesültek.

Egy újabb típusú együttlétet jelentettek a projekt során a *közösségi látogatások*. Ezek során változó létszámú (4-5-től 10-15 fő) csapat utazott el egy másik résztvevő közösséghez tanulmányi kirándulásra, hogy a helyszínen ismerjék meg munkájukat, eredményeiket és tanuljanak egymástól. A látogatásokat megelőzte egy felkészítési időszak, amikor a házigazdák felkészültek arra, hogy minél élményszerűbben mutassák be közösségüket, tevékenységüket; a látogatók pedig addigi ismereteik alapján készültek rá, hogy minél több ismeretet, inspirációt szerezhessenek a látogatás során. Minden közösség maga dönthette el, hogy hova látogat, melyik csapat érdekli a legjobban.

A látogatások fontos szimbólumai a projektnek, fontos aktusai az egymás felé nyitásnak, az ismeretek, tudások áramlásának. Szimulált változata több képzésen, találkozón is megjelent, amikor a teremben egy-egy asztal szimbolizálta az egyes közösségeket, az ott ülők szóróanyagok, fotók segítségével mutatták be munkájukat és több fordulóban meglátogatták egymást.

A látogatásokkal kapcsolatban a stáb részéről volt egy olyan elképzelés, hogy ez jó lehetőség lenne a különböző típusú közösségeknek egymás jobb megismerésére, azonban a döntést rájuk bízták, és ők inkább a hozzájuk hasonló közösségek látogatását választották célként. Ez érthető abból a szempontból, hogy a jó gyakorlatok átvétele, tapasztalatok megosztása hasonló helyi adottságokkal rendelkező, hasonló életmódú közösségekből köny-

[2] https://drive.google.com/file/d/0B7U2WHNPTySKMWZ0SWc2M2N1cDQ/view?pref=2&pli=1

nyebb, hiszen ők hasonló adottságokkal rendelkeznek, és hasonló problémákkal küzdenek.

„Földrajzi távolságok befolyásolják azért a személyes kapcsolatokat is. Nagymágocs pl. nagyon messze van, nehezebben futok össze egy-egy alkalomra Zitával és ez a többi közösséggel is így van. Engem nagyon érdekel pl. Bag meg a Hősök tere, de ez személyes érdeklődés, mert a mi közösségünkben alapvetően nincs cigány-kérdés. Nekünk, mint közösségnek, azok a közösségek fontosak, akik hasonló környezetben dolgoznak, pl. a Grund fontos nekünk a közösségi kert miatt, a Wekerlések meg, hát ugye ők vízszintesen laknak, mi meg függőlegesen, de mégiscsak egy városi lakóközösség… nem lakótelep, de ha nagyon megerőszakoljuk, akkor akár annak is tekinthető, az ottani mocorgásból nagyon sokat profitáltunk, ahogyan a kecskeméti bevásárló közösségtől is sokat tanultunk. Nekem a SZÖSZ is nagyon szimpatikus, de lakókörnyezetileg nincs sok közünk egymáshoz, mi se nem gazdálkodunk, se nem lakunk tanyán, mondjuk...”

„A bagiakat sem a cigányságuk, hanem a rátermettségük miatt bírom. Ők megmutatták, hogy miket csinálnak, még akkor is, ha esetleg kudarc lett náluk valami, de abból is lehet tanulni és látom, hogy ezt a tapasztalatot is haza tudom hozni.”

A közösségek igényei alapján átalakított képzési struktúra lehetővé tette, hogy több képzés legyen, az emberek érdeklődéséhez igazítva. Ezek nagy részét valamelyik közösségnél sikerült megtartani, így itt teremtődött meg a lehetőség a különböző típusú közösségek egymás felé történő megmutatkozására.

Újabb típusú jelenlétet és részvételt kívánt néhány résztvevőtől a projekt utolsó szakaszában megtartott *Képzők Képzése*, vagy bizonyos szempontból a szintén 2015-ben megtartott *KÖRFESZT.*[3] Ezeken az alkalmakon lehetőség volt egy magasabb szinten való bekapcsolódásra, aktívabb szerepvállalásra. A KÖRFESZT-en fellépett és remek bemutatót tartott egy közösség, melynek kulcsfigurái az egy évvel azelőtti Nyári Egyetemen még komoly félelmekkel és bizonytalansággal kezelték saját szereplésüket, annyira idegen volt számukra a helyzet. De egy év múltán már a közösségük többi tagját is fellelkesítve egy igazán kreatív és élvezetes közös előadást tartottak a KÖRFESZT-en, mindnyájan láthatóan jól érezték magukat a szerepükben. Hasonlóan zárta be a kört a Képzők Képzése: azok a résztvevők, akik számára a KKA első időszakában esetleg furcsák voltak a tréningmódszerek, játékok és a koreográfia bizonyos részei, majd később meglátták és megélték ezek hasznosságát, eredményességét és jól tudtak működni a trénerek által megteremtett térben, végül maguk léptek elő trénerekké és váltak képessé arra, hogy olyan tanulási helyzeteket teremtsenek, melyektől a folyamat elején még idegenkedtek.

Módszertan

A KKA projekt egyfajta társadalmi kísérletnek indult, már a pályázat megírását is az a hipotézis szülte, hogy különböző típusú közösségek az ország különböző területeiről tudnak egymás felé nyitottan, elfogadóan, közösen tanulva együtt dolgozni s akár létrehozni egy új kultúrát, magasabb szintű, meta-közösséget. A kutatók alkotó módon részt vettek a projekt kialakításában és megvalósításában, alakítói, formálói is voltak a folyamatnak, így megfigyeléseink néha közvetlen akciókká váltak. A projekt elejétől tudtuk, hogy társadalmi kísérletünk eredményeit, megosztható tudássá, tanulmánnyá szeretnénk formálni. Ahogy az egész folyamat alakult és átalakult, úgy a megfigyelés módszerei is csiszolódtak, követték a változásokat.

Az eredeti elképzelések szerint a két és fél év során a katalizátorok személye nem változott volna, a közös katalizátor-találkozók résztvevői ugyanazok az emberek maradtak volna. Eleinte az ő attitűd-változásukat szerettük volna vizsgálni, ehhez az I. Katalizátor találkozón attitűd-kérdőíveket vettünk

[3] http://www.kofe.hu/szakmai-tevekenyseg/allando-programok/nyari-egyetem/35-xii-nyari-egyetem-es-korfeszt-a-kozossegi-reszvetel-fejleszteseert-programajanlo

fel az összes résztvevővel. A projekt első fél évében világossá vált azonban, hogy a résztvevők személye változhat, ahogy a katalizátoroké is – s mint később láttuk, a résztvevő közösségek köre is változott –, ezért nem lesz lehetőségünk arra, hogy az összes emberrel ismét felvegyük a kérdőívet a folyamat során, így az attitűd-változás nem lesz mérhető ezzel a módszerrel, ezért ezt az utat elvetettük.

A másik irány, amelyen a kezdetekkor szerettünk volna elindulni a mentorációs folyamat során, a katalizátor és mentor naplók elemzése, beemelése a tanulmányba. Egyfelől azonban a kezdeti 15 résztvevő közösségből történt lemorzsolódás, illetve újabb közösségek csatlakoztak a folyamat során a KKA csapatához, másfelől a naplók a közösségek belső alakulását, változását, nehézségeit tartalmazzák, így be kellett látnunk, hogy azok bemutatása, elemzése szétfeszítené a tanulmány kereteit, e mellett nem hozna közelebb a teljes kép megértéséhez. Fontos még megemlíteni, hogy a mentor-naplók mellett ajánlottuk a mentoroknak a kultúrantropológus kutatók által használt személyes napló vezetését is, a reflexív viszony kialakítása és a személyes, mentori, valamint katalizátori út és viszony későbbi nyomon követésére. Ezek a naplók jó alapját adhatják egy-egy esettanulmánynak a későbbiekben.

Jelen tanulmány alapját tehát egyfelől a két és fél év során végzett *résztvevő megfigyeléseink*, másrészt *félig strukturált interjúk* adják. Részt vettünk a stábüléseken, a mentor megbeszéléseken, a képzéseken, a katalizátor találkozókon, a Kunbábonyi Nyári Egyetemen, a KÖRFESZT-en, a közösségi látogatásokon, a mentorációs folyamatban. Az interjúkat különböző katalizátorokkal és stábtagokkal készítettük, úgy válogatva össze az alanyokat, hogy az összes típusú közösséget lefedjük, illetve az elejétől részt vevő és a később csatlakozó közösségek katalizátorainak szemszöge is megjelenhessen. A félig strukturált mélyinterjúk különböző szituációkban, általában kifejezetten az interjú céljából történő találkozás során készültek, 9 emberrel, 3 hónap leforgása alatt. A tanulmányban megjelenő idézetek ezekből az interjúkból valók, illetve egy levélből, melyet az egyik résztvevő írt a többiek számára, mert nem tudott jelen lenni a záró találkozón.

Elméleti háttér

Az interjúk és megfigyelések számos tanulsággal és figyelemre méltó meglátással szolgálnak. Egy minél teljesebb és koherensebb kép bemutatásához a projekt során is többször alkalmazott Ken Wilber-i keretrendszerbe helyezve mutatjuk be és elemezzük ezeket. Az úgynevezett *integrál szemlélet* kellően holisztikus és egyben precízen strukturált ahhoz, hogy a különböző jellegű tartalmak megférjenek benne úgy, hogy el is lehessen igazodni köztük. E mellett ez a rendszer tökéletesen illeszkedik a kultúrantropológiai, kulturális relativizmuson alapuló megközelítéshez is, amely szerint minden kultúrát a saját belső értékrendjének, világképének megismerésével és megértésével lehet értelmezni. Fontosnak érezzük, hogy magát a keretrendszert is röviden bemutassuk, majd használatára áttekintünk néhány példát hasonló kontextusokban, mint jelen témánk, a civil projektek, közösségi kezdeményezések. Ezután bemutatjuk saját megközelítésünket, ahogy Wilber rendszerét elemzésünk tárgyára adaptáltuk.

Az integrál-szemlélet és a wilberi 4 negyed általános bemutatása

Ken Wilber amerikai filozófus, író, aki mind a nyugati világban elfogadott ismeretek, természet- és társadalomtudományok, pszichológia, rendszerelmélet terén járatos, mind a keleti bölcselet rendszereiben, vagy otthonosan mozog a misztika területén is. Az e területek által közvetített világképek sokszor olyan szöges ellentétben állnak egymással, hogy az a benyomásunk támadhat: ezek nem is ugyanarról a valóságról szólnak. Jobb esetben elbeszélnek egymás mellett, rosszabb esetben akár egymás létjogosultságát vagy igazságát is megkérdőjelezik, de semmiképp nem nyújtanak egy koherens, összefüggő képet, ahol minden megférhet egymás mellett.

A kollektív kép megteremtésére tett kísérletet Wilber 1996-os „A Működő szellem rövid Története” című könyvében.[4] Miután egybevetette az eltérő típusú forrásokban megfogalmazott különböző tudásokat, arra a megállapításra jutott, hogy ezek a szempontok nincsenek egymással kibékíthetetlen ellentétben, pusztán annyiban téved mindegyik, amennyiben a sajátját tekinti egyedül érvényesnek. Az integrál szemlélet több fontos elemmel[5] járul hozzá egy „egységesítő” rendszer kialakításához. Akit mélyebben érdekel a téma, érdemes utánanéznie a nagyon olvasmányos, egyáltalán nem túl

[4] Wilber, Ken: A működő szellem rövid története, Budapest: Ursus Libri, 2009

[5] Ilyen például az úgynevezett „holonok” fogalma, a négy kvadráns keretrendszere (mely jelen tanulmány keretéül is szolgál) vagy a fejlődési szintek és fejlődésvonalak bemutatása

tudományos és filozofikus könyvben. Itt főleg a négy negyed, más néven a négy kvadráns kerül bemutatásra.

Az egyik kulcselem a nagyobb kép kialakításában, hogy mindennek helye van, de mindennek megvan a maga helye. Önmagában az, ha sokféle dolog össze van gyúrva egy elméletbe, még nem jelent integrációt, hiszen vannak zavaros és keszekusza, tények és vélekedések laza, inkoherens egyvelegét felvonultató „holisztikus elméletek". Wilber megközelítésének előnye, hogy a teljesség igényével csoportosítja az ismereteket, igazságokat, koherens rendszerbe integrálva.

A lényeg, hogy a valóságról négy különböző szemszögből, négy „ablakon" át szerezhetünk információkat. Ezeket úgy tudjuk megalkotni, ha elképzelünk (vagy felrajzolunk) két tengelyt, egy függőlegest és egy vízszintest, mint egy koordinátarendszerben. A vízszintes tengely bal oldala a belső, jobb oldala a külső; a függőleges tengely felső része az egyéni, alsó része pedig a kollektív dimenzió. Az így kialakuló négy negyed tehát két egyéni (belső egyéni és külső egyéni) és két kollektív vagy közös (belső közös és külső közös) negyedből áll.

Az I. ábra szemlélteti az egyes negyedeket.

	Belső	***Külső***	
Egyéni	Belső Egyéni, *BE* (bal felső kvadráns) Intencionális „Én" Pszichológia (mélylélektan), belső valóság és tapasztalat, én-érzet, meditáció *Szubjektivitás*	Külső Egyéni, *KE* (jobb felső kvadráns) Viselkedési „Az" Fizika, biológia, viselkedés-lélektan (behaviourizmus) *Objektivitás*	***Egyéni***
Kollektív	Belső Kollektív, *BK* (bal alsó kvadráns) Kulturális „Mi" Kulturális antropológia, közös belső valóság, kultúra, belső jelentés-készlet, közösségi értékrend, kulturális jelentés-tartalmak *Interszubjektivitás*	Külső Kollektív, *KK* (jobb alsó kvadráns) Társadalmi „Azok" Szociológia, közgazdaságtan, rendszer-személet, hálózat-elmélet, elemek közti kapcsolatok *Interobjektivitás*	***Kollektív***
	Belső	***Külső***	

I. ábra: A négy kvadráns, a valóság négy arca

Az egyes negyedek vagy kvadránsok ugyanarról a jelenségről mondanak el különböző típusú igazságokat. Tehát nem maguk az egyes jelenségek kerülnek valamelyik negyedbe, hanem a nézőpont különbözik, amelyből a megállapítások megszülnek. Jó analógia erre a régi történet, amikor egy elefántot vezettek be néhány vak ember közé, ők pedig attól függően, hogy az ormányát, a fülét, a lábát vagy a farkát fogták meg, állították, hogy ez egy kígyó, egy takaró, egy oszlop, illetve egy kötél. A teljes képet úgy kaphatjuk meg, ha összeillesztjük az egyes tapasztalatokat, a vizsgálatok eredményét, ahelyett, hogy valamelyiket kizárólagosnak tekintve vitatjuk a többinek az érvényességét, valódiságát.

A legtöbb esetben mégis ez történik, egyes tudományok, megközelítésmódok, világnézetek megmaradnak saját kedvenc negyedükön belül, a többit tagadják, vitatják létjogosultságát vagy egyszerűen tudomást sem vesznek róluk. Ettől még megvan a saját igazuk ***is***, hiszen a teljes kép egynegyedét általában jól látják és értelmezik, ezzel egy integráló, holisztikus megközelítés számára hasznos inputot szolgáltatnak.

Nézzük meg röviden, milyen tudások, ismeretek, igazságok származnak az egyes negyedek területéről!

Külső Egyéni – *KE*

- Viselkedési - Külső, egyéni (jobb felső kvadráns)
- Fizika, leszűkítő objektivitás
- „Az"

Ez a materialista tudomány, a fizika, biológia, a kívülről megfigyelhető jelenségek világa. Monologikus, tehát nem lépünk interakcióba megfigyelésünk tárgyával, „arról" beszélünk, állapítunk meg dolgokat. Sok reál-beállítottságú ember számára ez az egyetlen valóság, a többi negyed tartalmai vagy csak puszta fantáziaszülemények vagy redukálhatóak a KE negyedre, mint kiinduló okra. (Például olyan kijelentésekkel, mint hogy az álmok csak elektromos kisülések melléktermékei).

Belső Egyéni – *BE*

- Intencionális - Belső, egyéni (bal felső kvadráns)
- Pszichológia, belső valóság, - tapasztalat, szubjektivitás
- „Én"

A baloldalon más irányból érkező információkat, ismereteket találunk. A BE negyed a pszichológia, a lelki, tudati jelenségek, az „én” világa. A fizikai valóságból érkező jeleket elménk belső képekké alakítja, és új gondolatok, szándékok is megszülettnek bennünk. Minden embernek megvan a saját belső valósága, élményei, melyeket meg tud osztani a többi emberrel. De ahhoz, hogy megtegye, párbeszédbe kell vele lépnünk és neki akarnia kell, hogy megossza, amit átél, megtapasztal. Nekünk pedig értelmeznünk kell, „le kell fordítanunk”, hogy megjelenjen, mint tartalom a saját BE negyedünkben.

Pusztán külső szemszögből nem állapítható meg, hogy mi zajlik a belső dimenzióban. (Azt például meg tudja állapítani egy műszer, hogy valaki épp álmodik, de magát a tartalmát nem tudja megjeleníteni vagy értelmezni, indokolni, hogy miért azt álmodja az illető.)

Külső Kollektív – *KK*

- Társadalmi - Külső, kollektív (jobb alsó kvadráns)
- Rendszer-személet, hálózat-elmélet, szociológia, tágabb objektivitás, elemek közti kapcsolatok
- „Azok”

Mint jobb oldali negyed, ez is egy külső szemszöget jelöl – monologikus, tehát nem kell interakcióba lépni, értelmezni, kívülről szerezzük az ismereteinket. Mint alsó, tehát kollektív negyed abban különbözik a KE negyedtől, hogy ott egyedi jelenségekről, tényekről beszélünk, itt pedig teljes rendszereket, összefüggéseket látunk, figyelünk meg. Számos tudomány ebben a térben mozog, a rendszer-szemlélettől, káosz-elméleten át a közgazdaságtanig. A szociológiai megközelítések nagy része ide sorolható ugyanúgy, mint az antropológiában a funkcionalizmus irányzata.

Egy közösség jellemzésekor, leírásakor például ebben a negyedben nem fontos, hogy ők hogyan látják, értelmezik saját viselkedésüket, nem törekszünk megérteni a motivációikat, pusztán külső adatok, tények, funkciók alapján alakítunk ki egy olvasatot.

Belső Kollektív – *BK*

- Kulturális - Belső, kollektív (bal alsó kvadráns)
- Kulturális antropológia, közös belső valóság, kultúra
- „Mi”

Ez a kollektív jelenségek belső oldala, a kulturális antropológia, közösségfejlesztés, szociálpszichológia területe. A belülről megtapasztalt közös minőség, maga a jelentés-készlet, amire a BE épül, amiből „kinő”. Max Weber találóan fogalmazta meg, hogy „az ember a jelentések maga szőtte hálójában függő állat”[6]. És ez a jelentés-háló legnagyobbrészt közös kell, hogy legyen egy embercsoporttal ahhoz, hogy kapcsolódni tudjunk egymáshoz, interakcióba tudjunk lépni a külvilággal.

Például az identitás lehet egy egyénileg megélt élmény, tapasztalat, de ennek az identitás-élménynek a tartalma semmiképp nem választható el a kulturális közegtől. A multikulturális Római birodalomban, az egyházi háborúktól szaggatott Európában, egy nemzetállamban vagy a mai globalizált világban egész mást élnek meg az emberek „mi”-ként és máshol húzódnak a határok, melyeken túl vannak „ők”.

Mindenki valamilyen kulturális közegben mozog, ez határozza meg a szerepeket, melyeket egyénként felvehet, a kommunikációt, értékrendet, stratégiákat, sokszor a célokat is. Az, hogy most valaki ezeket a sorokat olvassa, megérti a szavakat és általuk gondolatok, tudat-tartalmak jönnek létre saját elméjében, a kulturális közegnek köszönhető, a BK negyed fontos motívuma.

Ahogy az összes negyedben, természetesen itt is vannak változások, kultúránk által meghatározott világképünk módosul és mi is visszahatunk a kultúrára, amelyben élünk. Míg saját BK negyedünk, mint láthattuk, nélkülözhetetlen eszköz, melynek segítségével a világban jelen vagyunk, a sajátunktól eltérő BK negyed szokatlan, elbizonytalanító lehet, mivel pont az alapvető eligazodási, értelmezési keret, értékrendszer más, ami alapján meg tudnánk nyilvánulni, vagy mások viselkedését értelmezni. Olyan, mintha két különböző operációs rendszert használó számítógép között akarnánk szoftvereket csereberélni: egyszerűen nem „futnak” a másik

[6] Geertz, Clifford 1973 (1988): Sűrű leírás. Út a kultúra értelmező elméletéhez. In: Vári András (szerk.): Misszionáriusok a csónakban. Budapest: Akadémiai, 1989

gépen. A BK negyed maximálisan a dialógusra, megfigyelésre, belülről való megtapasztalásra, az értelmezésre épül.

Jelen tanulmány keretei nem teszik lehetővé, hogy ennél részletesebben mélyüljünk el az egyes negyedek bemutatásában, azt azonban fontos észben tartani, hogy mindegyik nézőpont fontos, nélkülözhetetlen ismereteket nyújt. A baj mindig ott kezdődik, ha egymás rovására akarjuk őket érvényesíteni, ahelyett, hogy összeillesztenénk őket. Wilber egyik példájának nyomán, az éhség jelenségén bemutatva: az, hogy éhesnek érzi magát valaki, egy megkérdőjelezhetetlen tapasztalat, melyet belső képek kísérhetnek ételekről vagy a hűtőnkről, esetleg vendéglőkről (BE negyed); a vércukorszint csökkenését, a gyomorsavképződést, amely ezzel együtt jár, műszerekkel is ki lehet mutatni, tudományosan le lehet írni (KE negyed); az, hogy a bennünk megjelenő kép egy disznósült, egy brokkolikrém-leves vagy egy bögre fókazsír, nagyban függ attól, hogy milyen kultúrában élünk, milyen étkezési szokásaink vannak, mi a vallásunk (BK negyed); ennek a külső oldala pedig, hogy milyen technológia, étkezési infrastruktúra elérhető számunkra – a nyáron eltett befőttekre, az elvermelt krumplira gondolhatunk inkább, vagy arra, hogy rendelünk valamit. (KK negyed).

Az integrál szemlélet alkalmazása helyi ökológiai kezdeményezésekben

Az integrál-szemlélet nagyon sokféle területen alkalmazható és alkalmazzák is, a pszichológiától és önismeret-fejlesztéstől kezdve a szervezetfejlesztésen át az üzleti modellek kialakításáig. Természetesen az ökológia, mint eleve rendszerekben gondolkodó, holisztikus tudomány, szintén nagy hasznát veheti egy ilyen megközelítésnek.

Az egyik legjobb, legelismertebb munka angolul Sean Esbjorn-Hargens és Michael E. Zimmerman *Integral Ecology: Uniting Multiple Perspectives on the Natural World*[7] című könyve (Integrál Ökológia: Különböző perspektívák egyesítése a természetről). Nem kevesebbre vállalkoznak a szerzők, mint, hogy részletesen bemutassák az integrál-szemléletet, ennek ökológiai kérdésekben való alkalmazhatóságát, illetve az ökológiai diskurzus paradigmáit és hiányosságait, sőt segítséget nyújtanak a felvilágosultabb környezeti aktivizmus számára. Néhány konkrét esettanulmányt is megismerhetünk az integrál szemlélet alkalmazására. A Wilber által felrajzolt 4 negyed tovább bontott változatában mindegyik negyedben külön kategória az anyag (test), az elme és a szellem szintje, így a négy perspektíva ezen a három szinten vizsgálva összesen 12 féle ismeret-típust vagy „fülkét” nyújt („niche”).

A többszáz oldalas könyv rövid kivonata, ismertetése Ijjas Flóra jóvoltából magyarul is olvasható,[8] illetve a lényegét tartalmazza Berecz Ágnes magyar nyelvű Prezije.[9] Esbjorn-Hargens és Zimmerman rendszerét többen is alkalmazták. Az egyik legjobb példa a KKA témájához nagyon hasonló közösségi fenntarthatósági kezdeményezés, nevezetesen egy brit erdősítési projekt, melyet Chris Preist mutat be az *Integral Ecology* rendszerében.[10]

Jelen tanulmányban megelégszünk a négy negyed nyújtotta szempontokkal. A következő részben ismertetjük, hogy egy közösségi kezdeményezés vagy civil projekt esetében mik tartoznak az egyes negyedekbe meglátásunk szerint, majd minden negyedben a KKA projekt vonatkozó motívumait ismertetjük.

A 4 negyed mint térkép közösségi folyamatok, civil kezdeményezések elemzésére. Hogyan néz ki a KKA a 4 negyedben?

A négy negyed által nyújtott négyféle perspektíva jó, hasznos eszköz lehet egy konkrét projekt szisztematikus vizsgálatára. Megkíséreljük adaptálni a wilberi szemléletmódot a KKA projekt vizsgálata során szerzett ismeretek rendszerezésére és bemutatására. Hogy néz ki tehát egy „integrál projektbemutató” négy negyede? És hogy néz ki a KKA projekt egy ilyen megközelítésben? A következőkben ezekre a kérdésekre keressük a választ.

Nézzük meg most részletesebben az egyes negyedeket általában véve egy civil projekt szempontjából, illetve a KKA-ra alkalmazva! Először a két jobb oldali, a külső szinttel kezdjük, majd folytatjuk a két baloldali negyeddel. Vegyük sorra részletesebben az egyes negyedeket, most először a külső, jobboldaliakkal kezdve, aztán folytatva a két baloldalival!

[7] Esbjorn-Hargens, Sean és E. Zimmerman, Michael (2009): Integral Ecology: Uniting Multiple Perspectives on the Natural World, Berkeley: Shambhala Publications

[8] Ijjas Flóra: Integrál Ökológia (2009) http://old.integralakademia.hu/aktualitasok/archiv/2009/oktober/10/integral-oekologia/

[9] https://prezi.com/zxrqhdancimq/integral-okologia-elmelete-es-gyakorlata/

[10] Preist, Chris: Integral Ecology Applied to Small-scale Community Woodlands - Journal of Corporate Citizenship, 2008. június

	Belső	Külső	
Egyéni	Belső Egyéni (BE) A „projekt-élmény” negyede A résztvevők, munkatársak, közösségek tagjainak szubjektív élményei, személyes tapasztalatok. Egyéni változások, belső átalakulás. *Szubjektivitás*	Külső Egyéni (KE) A „projektbeszámoló” negyede Nyers tények, adatok. A teljesítmény indikátorai. Események, tevékenységek, mérföldkövek. *Objektivitás*	Egyéni
Kollektív	Belső Kollektív (BK) A „projekt-kultúra” negyede Értékrend, szokások, rítusok, melyek a projekt által alakultak ki, születtek meg. Utak a saját szubkulturális közegből a nagy közös felé. „Mi” és „ők” határok, azok átrendeződése. *Interszubjektivitás*	Külső Kollektív (KK) A „projekt-beágyazottság” negyede Hogyan kapcsolódik a projekt a környezetéhez, más rendszerekhez, hogyan lép interakcióba velük és befolyásolja őket? Milyen hatásai vannak, milyen a „funkciókat” lát el? *Interobjektivitás*	Kollektív
	Belső	Külső	

II. ábra: A négy kvadráns a projektekre alkalmazva

Külső Egyéni negyed (KE) - A „projektbeszámoló” negyede (jobb felső)

Egy projektnek jól beazonosítható, mérhető, kívülről látható produktumai, eredményei vannak. Ezek először vállalásokként jelennek meg egy pályázatban, támogatási szerződésben vagy munkatervben. Aztán a folyamat során megvalósulnak, „hozzák a számokat”, kisebb-nagyobb mérföldkövekként jelzik, hogy merre-hogyan halad a projekt.

Ez tökéletesen beleillik a KE negyed szemléletmódjába. Fontos, objektív kapaszkodókat nyújt, melyek nélkül szétfolyik, parttalanná válik egy projekt és lehetetlenné válik a haladás nyomon követése. Érthető, hogy a projekt-beszámolók, ellenőrzések nagy hangsúlyt fektetnek ezekre a tényekre, nemcsak a fontosságuk, hanem a könnyen megragadható, lokalizálható, mérhető mivoltuk miatt is.

Azonban, mint láthattuk, nem érdemes egyetlen negyedre korlátozni az ismertek forrását, mert úgy nem áll össze a teljes kép, csupán egy szelete, mely a többi nélkül félreérthető, félrevezető lehet. Nagyon sok projekt értékelése sajnos csak ezen a szinten mozog, az indikátorokat, teljesítéseket kell pusztán dokumentálni, jelenteni, „kipipálni”. Ez sok esetben nagyon leszűkítő perspektívát nyújt, a projekt eredményei, kimenetele (angolul „output”) kerül csak a figyelem fókuszába. Azonban egy projekt, amely ebből a szempontból tökéletesen sikeres – például teljesült minden tervezett képzés, megfelelő számú ember szerezte meg a képesítést – lehet teljesen hatástalan más szempontokból – vagy akár egyenesen káros is. Ismerünk számos olyan esetet, amikor például teljes sikerrel kiképeztek 20 műkörmöst egy hátrányos helyzetű településen, ahol ennyi műkörmös biztosan nem tud elhelyezkedni, csupán a sokadik szakmájukat gyűjtötték be, a későbbiekben is munkanélküliek (vagy közmunkások) maradnak. Az ilyen rövidtávú, felszínes, látszat-eredményeket produkáló projektek sok esetben rombolják a helyi közösség motivációját, maradék tenni akarását, gyakran devalválnak minden civil kezdeményezést, projektet, közösségi beavatkozást, így később nagyon nehéz egy valódi eredményeket ígérő, jól kitalált kezdeményezésbe bevonni őket.

Érdemes kiemelni, hogy vizsgált projektünk működésére pozitív hatással volt, hogy az NCTA lebonyolító szervezetei nem merev, beszűkült szemléletet alkalmaztak. A beszámolóban volt tere a nehézségek, dilemmák őszinte bemutatásának, az NCTA munkatársak segítőkészek, nyitottak voltak az új ötletekre, szükséges változtatásokra, melyek minden „eleven” projekt esetében megjelennek. (Ahhoz egyenesen látnoki képesség szükséges, hogy valaki egy pályázat megírásakor egy 2-3 évvel később előálló szituációra, igényre naprakész válaszokat tudjon adni jó előre.) Akkor tud valódi hatást kifejteni egy szakmai közösség, ha rugalmasan képes reagálni a felmerülő helyzetekre, szükségletekre – miközben szem előtt tartja hosszú távú céljait, alapértékeit és megmarad az azok által megszabott keretek közt. A nagyon merev, leegyszerűsítő projekt-monitorozás, amely kimerül a pályázatban (akár évekkel ezelőtt) vállaltak puszta „kipipálásában”, szakmai dilemma elé állítja a megvalósítókat, akik ahelyett, hogy a jelen helyzet által megkívánt módon cselekednének, kényszerpályán mozognak. A KKA projekt során a monitoring egész rendszere megfelelő körülményeket teremtett arra, hogy mindig a szakmai szempontok, a valódi aktuális igények szabják meg a projekt menetét.

A KKA külső egyéni negyede

A KKA projekt KE negyede meglehetősen terjedelmes. Több mint két éve alatt annyi képzés, találkozó, látogatás, közösségi esemény jött létre, hogy sokszor a puszta felsorolásuk is szétfeszítette a projekt előrehaladási jelentéseinek karakterkorlátait. Minden résztvevő közösségnél volt helyi felmérés; egymást látogatták a közösségek tagjai; 5-6 „össznépi” találkozás, képzés és több, mint 20

kisebb létszámú képzés valósult meg; fesztiválokon, nyári egyetemeken vettek részt a projekt szereplői és továbbiakat szerveztek; helyi gyakorlati workshopok, infrastruktúra fejlesztési alkalmak, közösségi rendezvények tucatjával jöttek létre egy-egy negyedéves beszámolási periódusban; majdnem a teljes időszak alatt személyes mentorációs folyamat zajlott a résztvevő közösségek számára; számos kiadvány, bemutató anyag, plakát, szórólap jött létre; a média-megjelenések, fellépések és egyéb disszeminációs tevékenységek listája szintén terjedelmes. Sok mutató terén a projekt jóval túlteljesítette a kezdeti elképzeléseket, vállalásokat. Az eredmények akár rövid bemutatása is túlmutatna e tanulmány keretein, a részletekért érdemes felkeresni a projekt weboldalát:
http://kozossegek.atalakulo.hu

Külső Kollektív negyed (KK) - A „projekt-beágyazottság" negyede (jobb alsó)

Az egyedi produktumoknak, eredményeknek tágabb összefüggésben van jelentőségük, sőt ebből a kontextusból fakadnak és erre hatnak vissza. A KK negyedben a rendszer-szemlélet a fő megközelítés. Egy projekt esetében ezt elkülöníthetjük alrendszerekre, amik magát a projektet alkotják, illetve külső rendszerekre, melyeknek az adott projekt csak az egyik alkotóeleme, és amelyeken keresztül interakcióba lép más tényezőkkel.

Alrendszerek

A megvalósítás során ki kell alakítani a munkavégzés módját, a kapcsolattartás, közös munka színtereit, munkamegosztást, időbeosztást, az adminisztratív folyamatok gördülékeny működését, pénzügyi szabályrendszert. E struktúráknak önmagukban is működőképeseknek, hatékonyaknak kell lenniük és egymást is támogatniuk kell a sikeres munkavégzés érdekében. E rendszer működése hozza létre a projekt eredményeit, így ha a KE negyed a jéghegy csúcsa, akkor a KK maga a jéghegy.

Külső rendszerek

Egy projekt sem mozog légüres térben (normális esetben), hanem interakcióban áll a környezetével. Mi tekinthető környezetnek? Ez minden projektnél más és más lehet, függ attól, hogy mi a célcsoportja, a terep, ahol megvalósul, a szakmai szemlélet és közeg, amiben mozognak a megvalósítók, a döntéshozatali, hatalmi, gazdasági struktúrák. Ha egy (vagy több) településen próbál eredményeket elérni egy kezdeményezés, akkor a helyi közösség vagy helyi társadalom mindenképp egy fontos projekt-környezet, mellyel hatékony interakciót kell kialakítani a siker érdekében. Ha döntéshozók, policy-k vagy a szakmai diskurzus befolyásolása a cél, akkor ez az adott projekt környezete.

Vannak olyan tényezők, melyek a különböző jellegű projektek esetében is hasonlóak lehetnek, például a pályázókat koordináló szervezetek vagy támogatók; a megvalósító szervezetek működésmódja, protokolljai; jogszabályi környezet, közhangulat; vagy a részt vevő munkatársak projekten kívüli kötelezettségei. A szakmai környezet, a hasonló szervezetekkel való viszony is fontos tényező, az együttműködések, vagy a versengés és rivalizálás komolyan befolyásolja egy projekt sikerét.

A környezet hatásai és befolyásoló tényezői mindenképp megjelennek egy folyamat során, akár tudatosan kezelik és viszonyulnak hozzá a résztvevők, akár nem. Egyrészt magukat az eredményeket (KE) is befolyásolhatják – nagyon nehéz egy irreális, rosszul átgondolt vagy az adott helyzetben időszerűtlen projektet „széllel szemben" megvalósítani –, másrészt, még ha sikerül is teljesíteni a vállalásokat, mutatókat, nem lesznek ezeknek hosszú távú hatásaik, elvész a transzformatív erő, ha nem ágyazódik be elég hatékonyan egy projekt a környezetébe.

A KKA külső kollektív negyede

A KKA alrendszerei

A projekt megvalósító szervezetei különböző háttérrel rendelkeztek, méretük és a civil világba való beágyazottságuk is más-más, illetve a munkájuk fókusza is különböző. Az izgalmas részt a két szervezet fókuszának metszete adta. A Védegylet egy alapvetően zöld, a környezeti igazságosság és fenntarthatóság felől közelítő szervezet, méreteiben, ismertségében, múltjában jóval nagyobb, mint a Profilantrop Egyesület, amely egy alapvetően kultúrantropológiai szemléletű, szegényebb közösségekkel foglalkozó szervezet, a „megfelelő technológia" egyik úttörője (ez a tervezési megközelítés és szemléletmód olcsó, környezetbarát, közösségi alapú technológiai megoldások alkalmazását jelenti). Mindkét szervezet becsatornázta a kapcsolati tőkéjét, korábbi terepeit, munka-kapcsolatait a közösségek toborzásánál, bevonásánál.

A megvalósítók komolyan gondolták a pályázatban írottakat, mely szerint minden szinten minden szereplőnek tanulnia, változnia kell, át kell alakulnia, így nekik maguknak is. Ez az átalakulási folyamat nem volt mindig könnyű, hiszen különbö-

ző szervezeti kultúrák, szemszögek és igények találkoztak, jól bevált gyakorlatokon kellett változtatni bizonyos esetekben. A projekt megvalósító szervezetei rugalmasan álltak hozzá a munkaszervezés és együttműködés kereteinek kialakításához, többféle megoldást kipróbáltak a személyes találkozók helyszínét, létszámát és összetételét, menetét, sűrűségét, a felelősségi területeket, illetve a közösen létrehozott virtuális iroda működésmódját, a belső kommunikáció és feladat-menedzsment formáit illetően.

Készek voltak saját bevált működésmódjukon változtatni a résztvevők igényei szerint is, aminek egyik jól megragadható példája az útiköltség térítésének kérdése. Az elszámolásához a hatályos jogszabályok alapján „Áfás számla" és maga a vonat/buszjegy is szükséges, ezért az a biztos, jól bevált gyakorlat sok szervezetnél, hogy a résztvevők útiköltségének térítése utólagosan, a dokumentumok hiánytalan visszaküldése után történhet. Ha hiányos vagy pontatlan a dokumentáció, akkor nem kapja vissza az útiköltségét a résztvevő. Sok esetben, különösen hátrányos helyzetű résztvevők esetében egy ekkora teher vállalása nem várható el, valamilyen módon a megvalósító szervezetnek meg kell előlegeznie mind az utazás költségét, mind a bizalmat. Az első közös találkozó szervezésekor ezeknek a gyakorlatoknak az ütközése még nehézséget jelentett a szervezetek között, de a folyamat során kialakultak újabb gyakorlatok és mára már természetes minden résztvevő szervezetnek, hogy szegény közösségek bevonásakor gondolnak ilyen jellegű kérdésekre is.

A közös szervezeti kultúra kialakulása természetesen néha súrlódással, feszültséggel is járt, az ebből fakadó tanulságokat a legtöbb esetben sikerült a működésmód optimalizálására felhasználni.

Fontos célkitűzés volt az elejétől fogva, hogy egy magasabb szintű közösség, „közösségek közössége" jöjjön létre. Ezt a megvalósító stáb a közös tér megteremtésével segítette elő, amely ösztönözte a résztvevőket az interakciókra, megnyílásra egymás felé, kapcsolatok kialakítására személyesen ugyanúgy, mint amikor távol vannak egymástól. Egy valódi közösség létrejötte nem történik meg parancsra, a stábnak és a résztvevőknek is rugalmasnak kellett lenniük az igények sokféleségének kezelésében. Ennek köszönhetően sikerült megtalálni a megfelelő formákat: a képzések, találkozók során kialakuló és megerősödő személyes kapcsolatok, érdeklődés kellő motivációt jelentett a társalgás folytatására egy zárt Facebook csoportban. A hivatalos kommunikáció másik színtere a levelezőlista, amely a résztvevők rendelkezésére állt, többékevésbé használták is, de a táv-kapcsolattartás igazi fórumává a zárt Facebook csoport vált.

A KKA külső rendszerei, környezete

Többféle környezete is van a KKA projektnek, attól függően, hogy mekkora nagyításban vizsgáljuk: az egyes helyszíneken, országos, illetve nemzetközi szinten. Helyi szinten két típusba oszthatók a részt vevő közösségek: a teljesen önszerveződő csapatokra és azokra, ahol valamilyen fejlesztő szervezet már jelen volt és segítette, támogatta a helyi közösséget a szerveződésben, a kezdeményezések, helyi gyakorlatok működtetésében. Az utóbbi típusúaknál alapvető jelentőségűnek bizonyult az adott közösséggel foglalkozó többi szervezettel való viszony sikeressége, Ahol ez nem működött, ott nehézzé vált a közösség bevonása, sőt akár lemorzsolódás is bekövetkezett.

Az országos szinten vizsgálva a KKA környezetét, mindenképp fontos megemlíteni, hogy a projekt időszaka alatt a politikai folyamatok hatására, teljesen váratlanul, a kormányzat figyelme éppen az NCTA által támogatott projektek felé fordult s próbálta a közbeszédet „norvégcivil" ellenessé tematizálni. Ez különös, feszült, néhol ellenséges közeget teremtett úgy általában a civil szervezetek számára. A negatív kormányzati kommunikáció mellett a fő nehézséget az okozta, hogy a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal (KEHI) szakemberei is vizsgálni kezdték a lebonyolító szervezeteket, megnövelve ezzel a feladatokat és a munka mennyiségét. Ezen kívül a részt vevő szerveztek felé is meg-

felelően kommunikálni kellett a helyzetet, bár az elvek szerint a nagypolitikáról, pártpolitikáról nem esett szó a projektben. A megvalósító szervezetek, illetve az NCTA menedzselését végző konzorcium kitartása és lélekjelenléte, illetve a szabályosan végzett munka végül elhárította a támadásokat és sikerült átvészelni ezt a nehezebb időszakot anélkül, hogy komolyan hátráltassa a célok megvalósulását.[11]

Mindezzel párhuzamosan azt tapasztaltuk, hogy az érdeklődés és a pozitív visszajelzések száma a projekt iránt nő. Ezt a honlap és a Facebook oldal látogatottságán, a sajtó érdeklődésén lehetett lemérni egyrészt, másrészt pedig a csatlakozni akaró emberek, közösségek számán.

Több résztvevő és bevont szakember egymástól függetlenül megállapította, hogy az elmúlt néhány évben „valami elindult" és egyre-másra jelennek meg helyi kezdeményezések, jó példák. E mellett tudományos szempontból is egyre növekvő érdeklődés övezi a témát, több kutató és szervezet foglalkozik önszerveződő helyi közösségekkel. A közösségi jelleg ezen a téren is megmutatkozik, hiszen a témában érdekelt, a területen mozgó szereplők nagyon nyitottak az együttműködésre és a KKA csapata az élére is állt annak a kezdeményezésnek, hogy egy asztalhoz üljenek azok, akik valamilyen módon helyi projektekkel, öko-közösségekkel foglalkoznak.

Nemzetközi szinten is kapcsolódott a KKA más szerveződésekkel, először is magával az Átalakulás Mozgalommal, melynek a megközelítését alkalmazta és melynek találkozóin képviseltette magát a KKA. A projekt szerves része volt egy norvég partnerszervezet is, a The Ideas Bank Foundation Oslo,[12] melynek munkatársával rendszeres konzultáció történt Skype-on, illetve néhány személyes találkozás a projekt-stábbal, résztvevőkkel. Az egyik fontos mérföldkő: a KÖRFESZT (Közösségi Önsegítő Rendszerek Fesztiválja) lehetőségei kiegészültek egy nemzetközi ERASMUS+ pályázattal, így hat országból érkezhettek résztvevő fiatalok, hogy tanuljanak és felépítsenek egy megfelelő technológiás infrastruktúrát a fesztivál és a helyi közösség számára. A KKA egyik résztvevő közössége, az Adacs-Bábony Szociális Szövetkezet[13] is fejlődött ezáltal, infrastrukturálisan és szemléletében is.

Belső Egyéni negyed (BE) - A „projekt-élmény" negyede (bal felső)

A belső negyedek tudatos megélése vagy vizsgálata nem általános a civil projektek terén. Természetesen előfordul, hogy témája miatt vagy a megvalósítók egyénisége, preferenciái hatására egy civil kezdeményezés hangsúlyt fektet a belső tapasztalatok, változások világára. Viszont, függetlenül attól, hogy mennyire tartja látóterében és kezeli tudatosan ezt a dimenziót egy szervezet, vagy menynyire hagyja figyelmen kívül, mindenképp hatással van rá, hiszen elválaszthatatlanul összefonódnak a kívülről is megfigyelhető jelenségek a belső élménnyel.

Az egyéni belső tapasztalatok, a BE negyed világa egy projekt esetében az azt működtető és a vele kapcsolatba kerülő vagy a célcsoportjába tartozó személyek belső valósága, lelkivilága, tudatállapota. Attól függően, hogy valaki önkéntes vagy fizetett munkatárs; mekkora szerepe, felelőssége van a projektben; milyen jellegű munkát végez; megvalósító vagy a célcsoport tagja; mikor kapcsolódott be a munkába vagy milyen pozíciót foglal el a szervezet szociometriájában, teljesen más és más élményt élhet meg, mást jelent számára a projekt. Ezen kívül a szocializációból fakadó vagy más személyes különbségek is formálhatják a megélt élményeket. Másképp áll hozzá és mást jelent valakinek az életében egy munka, ha hivatásszerűen, szenvedéllyel végzi, mint annak, aki egyszerűen úgy

[11] Az ügyet összefoglaló, részletesebb cikk: www.cka.hu/blog/2016/04/18/norveg-botrany-hogy-is-volt-ez/

[12] http://eucdn.net/members/the-ideas-bank-foundation/

[13] http://www.kozterhalo.hu/index.php/aktualis-tudnivalok-menu/78-bemutatkozik-az-adacs-babony-szocialis-szovetkezet

tekint rá, mint elvégzendő feladatra, akinek ez nem az élete, csak a munkája.

Az élmények, amit a közös munkavégzés, találkozások, rendezvények során megélnek az emberek, nagyban befolyásolják motivációjukat, megnyílási képességüket egymás felé. Ez oda-vissza hat, hiszen a csapat hangulata, a munkamorál viszont az egyének belső világára épül, abból sarjad ki. A közös eredmények, sikerek, emlékezetes élmények ugyanúgy érlelik a közösséget, mint a súrlódások, konfliktusok, mindezek a hatások a szereplők lelkivilágát nem hagyják érintetlenül.

Ide tartozó folyamatok a tapasztalatszerzés, tanulás, belső fejlődés, képessé válás példái is. Általában tudatában vannak az emberek annak, hogy mit tanulnak, vagy mit gyakorolnak egy munka során, de ezt sokszor kísérhetik nem tudatosuló tényezők, mint egyes értékek, minták, kommunikációs technikák átvétele, vagy szemléletmódváltozás. Ezen kívül az önmagunkkal való szembesülésre, önismeret-fejlesztésre is számos alkalom nyílik a közös munka során, amely lehetőségeket fel lehet használni a minél önazonosabb és hitelesebb személyiség kifejlesztésének rögös útján való előbbre jutás érdekében.

A KKA belső egyéni negyede

A KKA projekt BE negyedében megfigyelhettük az egyéni fejlődési utakat, amiket a katalizátorokkal, mentorokkal végzett interjúk még jobban láttattak és alátámasztottak. Többen beszámoltak arról, hogy az első Katalizátor-találkozón még egyáltalán nem értették, hogy mi közük van ehhez, illetve hogy mi a közös ezekben a közösségekben, mit lehet egymástól tanulni, és hogy mi fogja ezt az egészet összetartani. A két és fél év végére elmondható, hogy sokkal inkább a közöset látják, mint a különbözőt a közösségekben, sokat javult a komfortérzetük a projektben, a csapatban.

A felismerések, ún. „aha” élmények a folyamat során sokszor felbukkantak, az interjúalanyok más-más képzések, események pillanatait nevezték meghatározónak. A legtöbben beszámoltak az idegenség, az oda-nem-tartozás élményéről, kellemetlen és szorongató érzésekről, melyeket az első találkozásokkor éltek meg. Azonban ugyanúgy megjelent a kíváncsiság motívuma, hogy a kezdeti furcsaságok ellenére nagyon érdekesnek tűnt számukra ez az egész világ, amit megtapasztaltak és kisebb-nagyobb ellenérzéseik és frusztrációik ellenére teret engedtek ennek az érdeklődésnek, vonzalomnak és folytatták az együttműködést, egyre jobban bevonódtak. A belső szorongásokon, félelmeken való túllépés után mindenkinél nagyon pozitív élményeket nyújtott a projekt és erős kötődések alakultak ki a résztvevők közt, illetve a projekt egész közösségéhez.

> „KKA két világ, (...) nem éreztem közösséget igazából egyikkel sem. A helyi közösségszervezővel is így voltam az elején: itt már annyian voltak, annyi mindent mondtak... nem hittem benne. Kell ehhez hit.”
>
> „Elsőre nagyon fura volt, nem láttam magunkat oda beleillőnek, nem láttam bármilyen olyan dolgot, amit haza tudnánk hozni. Úgy éreztem, hogy ennek nem sok értelme van. 4-5 alkalom után kezdett el kibontakozni a fejemben.”
>
> „Elsőre tök fura volt, már a regisztrációs asztalnál, találkoztam két lánnyal és tökre nem voltak szimpatikusak. Az első körben nem értettem, hogy van itt bármi, ami összekötné ezt a sokféle embert. Közben értettem meg, hogy rengeteg közös van, a gondolkodási minta az, ami közös. Legalább egy fél év eltelt mire leesett, hogy mindez nem véletlen, hogy ezek az emberek mind nagyon akarnak valamit.”
>
> „Először a sokféleséget és nem a sokszínűséget láttam. Mi fog bennünket összekötni?”
>
> „Különbözőség tűnt fel. Kíváncsi voltam, hogy lehet ezt felfűzni egy közös szálra. Az első katalizátor találkozón felmerült bennem, hogy jó ég, hogy lesz a SZÖSZ-ösök, akik visszatérnek a gyökerekhez, Alföldön élnek, lóval szántanak és mondjuk a bagi cigánytelep között kapcsolódás? És pedig lehet kapcsolódni.”

Ezeket az interjúkat olyan katalizátorokkal végeztük, akik az elejétől fogva részt vettek a projektben vagy később csatlakoztak és a fentebb idézett, kezdeti idegenség érzése nem rettentette el őket a részvételtől.

> „Összefüggnek a dolgok, ha jobban belegondolunk, az elsőre nagyon különbözőnek tűnő közösségekben ugyanazokat a technikákat alkalmazzák, hasonló a megközelítés. Wekerle, Bag, tanyavilág – ha valaki kívülről nézi, elsőre nem láthatja, hogy mi köze lehet ennek a háromnak egymáshoz.”

Ahhoz, hogy a katalizátorok ezeket az „aha” élményeket megszerezzék, gyakorta ki kellett lép-

niük a komfortzónájukból. Fontos látnunk, hogy az első találkozáskor még mindenki kívülről nézte ezt az egészet, mely elsőre az idegenség, az ide nem tartozás érzését keltette a résztvevőkben, de a kíváncsiság és a hit továbbvitte őket, míg végül már tudják belülről nézni az egészet és közösségként megélni a KKA csapatát.

Felismerések nem csak a közösségek közötti párhuzamok, koherencia terén történtek, hanem a használt eszközökhöz való személyes viszony esetében is:

> „Nagyon sok meditációs meg ilyen feladat volt, amit én nehezen bírok... de aztán ezek is működtek, valószínűleg pont azért, mert kényszerítve vagyok. Tudok én álmodni, és feltenni és célként magam elé állítani, de pl. a progi során erre is rájöttem, hogy mennyire rossz vagyok ebben. A vízió újbóli felrajzolása, közös átélése, ez nekem egy fontos tanulság. Tudott adni a közös munkához is eszközöket. Én ritkán csináltam ilyet, hogy labdát dobálni, sétálni, bármi ilyesmi, képzeld el, álljál mögé, ilyenek. Ezeket én világ életemben utáltam, gimiben már találkoztam vele, most felnőttként találkoztam megint, de végül jó élmény volt és nagyon sokat tanultam belőle."

Az Átalakulás módszertanának fontos eleme, hogy figyel a belső dimenziókra is, az úgynevezett „Belső Átalakulás" kifejezetten a fenntarthatóság lelki, tudati aspektusaira koncentrál. Nem lehet ugyanis tartós, mélyreható változást elérni, ha a közösség kulcsemberei elhasználódnak, kiégnek, mert túlvállalják magukat, vagy a fogyasztói társadalom által sulykolt minták és működésmód változatlanul ott munkál az emberek fejében észrevétlenül és csupán felszínesen, „hobbiból" foglalkoznak valamilyen környezetbarát közösségi időtöltéssel. Az Átalakulás megközelítése figyelembe veszi a teljes vertikumot, a globális kérdésektől azok helyi megjelenéséig, és annak az egyén életére, belső világára való hatásáig. Ugyanígy a megoldást is mindezen szinteken kínálja. A projektben több képzésen, találkozón volt imaginációs vagy más belső munkát igénylő gyakorlat, ami konkrétan ezen a szinten hatott, illetve a közös felületeken jelentek meg cikkek, eszmecserék, amik témája a Belső Átalakulás volt.

Az identitás kérdése már elvezet a bal alsó negyed kollektív világához, hiszen mindig valamihez képest határozzuk meg magunkat, illetve valamilyen csoport(ok)hoz tartozást fejez ki az identitás, viszont egyedi olyan szempontból, hogy még egy csoporton belül is eltérő lehet a tagok identitásszerkezete. A nemi, etnikai, nemzeti, foglalkozási vagy vallási csoportokhoz való tartozás, az ezek által megkívánt szerepek különböző fontosságúak lehetnek az emberek életében.

Az ismeretek bővülése, új kategóriák magunkévá tétele az identitás alakulása terén is kifejtheti hatását. A „katalizátor" fogalom használata a közösség aktív, kezdeményező, potensebb tagjaira a projektmegvalósítók ötlete volt, egy Dél-Amerikából származó példa alapján, nem egy elterjedt, bevett fogalom ez a közösségi munkában. A kémiából vett hasonlat azt volt hivatott bemutatni, hogy egy átalakulási folyamatot, amely e nélkül nem, vagy csak nehezen menne végbe, a katalizátor felgyorsít, ösztönöz. Sikeressége vegyesnek mondható, eleinte több szempontból is okozott zavart. Volt, aki azt hitte, hogy ez egy meglévő szakma és rajta kívül (mivel ő nem tudja, hogy ez mit jelent) a többiek biztos hivatásos helyi katalizátorok. Akadt, aki csak a katalizátoros autóra asszociált és annyi maradt meg, hogy valamilyen alkatrészről volt szó („mi is vagyok én, helyi karburátor?"). Viszont volt olyan katalizátor, aki számára ez a fogalom adta meg a lehetőséget a közösségben való öndefinícióra és személyes életében is úgy érezte, hogy végre ezzel ki tudja fejezni, amit keres, amivé szeretett volna válni, és amivé vált már addig is.

Belső Kollektív negyed (BK) - A „projekt-kultúra" negyede (bal alsó)

A bal alsó, a belső kollektív negyed egy adott szervezet, intézmény vagy cég esetében a szervezeti kultúra fogalmával jól megközelíthető. Egy pro-

jekt esetében, ahol több (különböző típusú) szervezet is együttműködik, illetve a célcsoport(ok) tagjaival is közös munka zajlik, összetettebbé válik a dolog. Több szemléletmód, diszciplináris megközelítés, társadalmi csoport, időszemlélet találkozhat, tehát végül is különböző szubkultúrák találkozása minden ilyen jellegű kezdeményezés – akár tudatosan kezelik ezt a folyamat során, akár nem. Sok esetben „maguktól" történnek a dolgok ebben a mezőben, és amikor esetleges diszfunkciók kisugároznak innen más negyedek felé – az emberek roszszul érzik magukat (BE), a folyamatok megakadnak (KK) és akár a teljesítések, produktumok is veszélybe kerülnek (KE) –, a stáb külső segítséget kér fejlesztő, szupervízió, coaching vagy más beavatkozás formájában. Nemcsak azért érdemes ezt a közös belső dimenziót tudatosan, célzottan kezelni, hogy megelőzzük az innen fakadó problémákat, hanem mert ha itt jól működnek a folyamatok, rendszerek, az jelentős hátszelet és jó alapot biztosít a közös munkához, motivált emberek közös sikerélmények során tudnak valódi változásokat generálni.

Egy komolyabb projektben sokféle szereplőre van szükség, a szakmai megvalósítók munkája nem lenne lehetséges az adminisztratív funkciókat, pénzügyi vagy technikai feladatokat ellátó munkatársak nélkül. Ezek nagyon különböző szemszögeket jelentenek, más-más preferenciákkal, megközelítésmóddal vagy akár nyelvezettel. Érdemes egy közös értékrendet megteremteni, a célokkal való azonosulást elérni és biztosítani, hogy minden szereplő lássa a helyét az egészben és megtapasztalhassa, hogy mihez járul hozzá a munkájával.

Egy interdiszciplináris projektben a szakmai kérdések terén is lehetnek különbségek, az egyes tudományágak megközelítésében, szemléletmódjában, értelmezési keretében. Ezeket koherens egésszé kell integrálni, közös interpretációs alapot teremtve, ahhoz, hogy azonos gondolkodási mezőben mozogjanak a szakemberek. E nélkül komoly belső kommunikációs problémák kísérhetik a munkát.

A fenti különbségek akkor is megjelennek, ha azonos háttérből érkező szereplők dolgoznak együtt – ha ráadásul egy projekt eltérő társadalmi rétegeket, jövedelmi csoportokat, településtípusokat is érint, akkor mindez kap még egy felületet, ahol különbségek manifesztálódhatnak.

Mindezek a különbségek, illetve az identitás kérdései megfogalmazhatók a „mi" és „ők" pólusok mentén. Ezek rugalmas kategóriák, változhat a tartalmuk. Jól bemutatja ezt egy arab közmondás: „Én és a testvéreim – az unokatestvérek ellen; én és a testvéreim, meg az unokatestvéreim – az idegenek ellen". A meglévő identitás-rétegekhez ráadásul újabbak is hozzáadódhatnak új tapasztalatok, tanulási, megélési folyamatok során, melyek újabb típusú és tartalmú „mi" élményt nyújtanak – új típusú „ők"-höz képest.

Azzal, hogy figyelem irányul erre a negyedre és erőfeszítés történik a különböző típusú különbségek kezelése, tudatosítása, meghaladása érdekében, elősegíti az integrációt, egységbe kovácsolja a résztvevőket. Ez több módon is történhet: lehetséges, hogy egy eredetileg meglévő stílus, szemlélet, értékrend érvényesül, amely az egyik szereplő, egy megvalósító szervezet természetes közege, majd ez válik a közös normává. Olyan út is lehet, amikor a résztvevők mindegyike elmozdul egymás felé, nyitottan a változásra és a többiek szemléletmódjának elfogadására, de készen arra is, hogy a saját fontos szempontjait, érdekeit érvényesítse, ezzel egy közösen kialakított, „részvételi közös norma" jön létre.

A KKA belső kollektív negyede

A bal alsó negyed igazán színes és mozgalmas volt a KKA projektben. Több érdekes jelenség, tapasztalat köthető ehhez a belső közösségi dimenzióhoz, még érdekesebbek a folyamatok, melyek itt zajlottak. Újszerűnek tekinthető a projekt abból a szempontból, hogy kifejezetten ebbe a negyedbe tartozó célkitűzései is voltak, nevezetesen az a szándék és cél, hogy egy új közösség jöjjön létre és egy új narratíva, szemléletmód erősödjön a társadalomban.

A közösség fogalma a projekt nevében is szerepel, mindenképp központi fogalomnak tekinthető – de jelentése csak a bal alsó negyed szemszögéből érthető meg igazán. Egy közösségben nem feltétlenül élik meg ugyanazt az élményt a tagok, viszont van egy "közös metszet", egy olyan entitás, amihez viszonyulnak, amit – akár tudattalanul – alkalmaznak, beépítenek saját működésükbe. A közösség meghaladja és integrálja az egyéni különbségeket, a különböző típusú másságokat. Ez alatt azt értjük, hogy az egyes identitás-rétegek vagy -típusok többféle dimenzióban jelennek meg és az igazi integráció úgy történhet meg, ha ezek közül a lehető legtöbb esetében sikerül meghaladni a különbségeket és olyan új, nagyobb keretben gondolkozni, melyben megfér a sokféleség.

A KKA világában sokféle dimenzióban jelent meg a másság a résztvevők számára. Kifejezett cél volt, hogy a környezeti fenntarthatóság, a „zöld

téma” össze legyen kapcsolva a társadalmi igazságosságot hangsúlyozó „szociális témával”. A részt vevő szakemberek, szervezetek között már ez teremtett egy dimenziót, melyben a másságot megélték, ezt színezte még a szervezeti kultúrák, eltérő működésmódok és preferenciák különbözősége.

A megvalósító szervezetek eltérő szervezetfejlődési stádiumban voltak, más jártasságok, rutinok álltak rendelkezésükre, más szemléletmóddal közelítettek. Ezt tovább árnyalta a résztvevő szervezetek és közösségek változatossága: a kezdeményezés jellege, a településtípus, ahonnan érkeztek, az etnikai, szociokulturális, életmódbeli háttér, a táplálkozási és fogyasztási kultúra, világnézet, identitás, a legégetőbbnek ítélt problémák típusai mindmind olyan szempontok, melyben széles palettán helyezkedtek el a résztvevők. Voltak teljesen önszerveződő közösségek és voltak olyanok is, ahol a helyi kezdeményezés valamilyen külső hozzájárulás segítségével indult el. Bár bizonyos szempontból mindegyik közösség egyedi, csoportokat, kategóriákat lehet alkotni belőlük. A számos dimenzió, melyek alapján csoportokat képezhetünk, többféle kategorizálásra ad lehetőséget, egy ilyen tipológiát érdemes azonban nem kívülről „ráhúzni” a résztvevőkre, hanem abból kiindulni, hogy ők hogyan élték ezt meg, milyen belső tagolódást tapasztaltak. Ez az értelmező, kultúrantropológiai megközelítés a BK negyed nélkülözhetetlen eleme, szemben a kívülről, külső szempontok alapján történő ismeretszerzéssel, ami inkább a KK világa.

Az interjúk alapján a résztvevők a következő főbb típusokat fogalmazták meg:

> „Van egy program, ami 15 közösséget hozott össze, akikkel együtt dolgozik, nagyon színes a paletta: vannak a városi kertészkedők, vannak vidéki tanyákon élők, akik különböző tanyák szövetségével dolgoznak együtt, vannak lakótelepi tömörülések, akik csak azt szeretnék, hogy a lépcsőházban élők ismerjék egymást és közösen tegyenek, akár egy szomszédünnepen, akár egy wekerlei ablakszigetelésben, és vannak, akik jobban hasonlítanak ránk, akár Bag pl., akik egy faluban egy cigánytelepen vagy egy városi telepi környezetben élnek és kezdenek el valamit csinálni. És rengeteg téma van, nem csak a megfelelő technológiák, amiket mi tőletek kaptunk, de pl. a foci is volt egy közös szál, a cserebere piac, a gyerekprogramok, tanodaszerű megmozdulások stb.”

> „Szegénység és etnikai különbségek történet, van a városban akár vízszintesen, akár függőlegesen élő, ámde az öngondoskodása kicsit erősebb, mint a környezetében élőké, van az a típusú értelmiség, aki nagyon-nagyon megpróbál a gyökerekhez visszatérni, az ősi tudásokat újrahasznosítani és önellátásra törekszik és ezt a tudást megosztja a környezetével.”

> „Vannak a két cigányos, a bagiak és a pécsiek, vannak az értelmiségi vidékre kiköltözött és kapál-kaszál, stb., ők a hosszúhetényiek, a SZÖSZ-ösök, meg a nagyszékelyiek és akkor vannak ilyen városi ugróegerek, amilyen a Wekerle, a Grund, a Jószomszédok, a kispestiek, nem városi ugyan, de mégis külön történet a nagymágocsiak, ami a városhoz is, de a mezőgazdasághoz is tartozik.”

> „Más a motiváció. Más élethelyzetek vannak; lehet, hogy ezért más a motiváció. Van, aki szeretne kevésbé kiszolgáltatott lenni, van, aki a jövőt félti, van, aki a környezetet félti, és fenntartható életmódot akar élni.”

Valóban nagyon különböző világokat hozott össze a program. Ezzel a merész vállalással igazán egyedülálló találkozási felületet és közösségi alkotóteret hozott létre a KKA projekt, amilyen nem sok van ma Magyarországon. Egy érzékletes példán bemutatva: az egyik találkozó estéjén a közös batyus vacsorára és mulatságra az alföldi tanyás közösségből ékező résztvevők többek közt egy lekvárt hoztak, aminek üvegén csak rovásírással szerepeltek információk, az egyik cigány közösség tagjai cigánykenyeret sütöttek az alkalomra – nem sok összejövetelen lehet megkóstolni egy ilyen lekváros kenyeret. És mindez a résztvevők informális kapcsolatai terén is ugyanígy működött.

> „A punya rovásírásos lekvárral. Biztos, hogy tök véletlenül sikerült olyan embereket összehozni, akik ennyire nyitottak. Ahogy nekem tök fura volt az a világ, úgy én is tök fura lehettem nekik cigány emberként.”

Magától értetődően egyenrangú fél itt mindenki, függetlenül attól, hogy városi, falusi, telepi környezetből érkezett-e, esetleg hajléktalan; több diplomája van, vagy érettségije sincs; a klímaváltozás hosszú távú hatásai aggasztják jobban, vagy hogy a hónap végéig hogyan lehet kihúzni. A társadalmunkban egyébként diszkriminált csoportok tagjai arról számolnak be, hogy számukra nagyon

üdítő és megnyugtató egy ilyen közegben jelen lenni, ahol nem kell készenlétben állniuk egy támadásra, megjegyzésre, akár ferde pillantásra vagy összenézésre – itt valóban, őszintén nyitottak egymásra az emberek és azt keresik, hogy mi bennük a közös, ahelyett, hogy mi az, ami elválaszt.

> „Elején zöld, elszállt, nem földön járó és nem reális embereket láttam… Aztán rájöttem, hogy olyan dolgok is vannak, amik elméletben elszálltak, de ha a gyakorlatban látod megvalósulni, az már más."

Az egyes határvonalak jelentése, jelentősége és hatása nagyban változott a folyamat során. Úgy is lehetne fogalmazni, hogy a „belső tagolódás" egy eredmény, melyből a „tagolódás" adott volt az elejétől fogva és s közös összetartozás-tudat egy magasabb szint kialakulásával párhuzamosan vált belsővé, amelyhez mindenki kapcsolódik.

Amint a BE negyed személyes tapasztalatainál láthattuk, az első találkozások során inkább a különbözőség élménye dominált, dilemmákat okozva arról, hogy mi köti össze, mi foglalja egybe ezt a sokféle embert, helyi erőfeszítést, programot. A másság élménye, megélése tehát az elejétől fogva nyilvánvalóan jelen volt, először a „mi" és „ők" közti határvonalakat jelölte ki. Az olyan típusú élmények, mint, hogy „mi városiak" hogy jövünk a képbe; „mi, a szegénység problémáira megoldást keresők" hogyan kapcsolódunk a klímaváltozás kérdéséhez; „mi, a szabadidőnkben közösségi programokat szervezők" hogy kerülünk egy halmazba a főállású közösségfejlesztőkkel, mind a kohézió előtti állapotot jellemzik, az összetartozás érzésének hiányát. Sokan nem értették, hogy egyáltalán mi köti össze a résztvevőket azon túl, hogy mind résztvevői a KKA projektnek. A megvalósító szervezetek szakemberei valóban kockázatot vállaltak, számukra is egy kísérlet volt, hogy sikerül-e az általuk látott hasonlóságokat, mélyebb közös motívumokat megláttatni magukkal a résztvevőkkel.

Az interjúk alapján elmondható, hogy a folyamat során egyénileg mindenki továbblépett ebből az első stádiumból és meglátta az egyes mássághatárok mögött a hasonló motívumokat, mintázatokat, a felszíni különbségek alatt meghúzódó hasonlóságokat. Ahogy az egyik szegregátumban dolgozó résztvevő megfogalmazta: „A sötétzöldek ugyanolyan problémákkal küzdenek, mint mi és ugyanolyan elhivatottsággal (...) Látjuk ugyanazt a problémát a közösségek szintjén, hogy mit kell csinálni. Egyformán látjuk, hogy mi az, ami probléma ebben az országban s ehhez kell ez a rálátás, ez a sokféle közösség. De egyébként azt is látom, hogy akár ellehetne a maga kis világában, ahol megvan a pénze is, de valamiért érdekli és tenni akar. Aztán ugyanazzal a problémával néz szembe, mert a helyi önkormányzat nem engedi vagy bármi, a hatalom nem engedi. A helyzete tök más, de közösségileg ugyanazok a problémák, egyformán szorítanak bennünket valahol."

Ahogy haladt előre a projekt és egyre több közös élményt, formális és informális interakciós lehetőséget éltek meg a résztvevők, kialakult egy magasabb szintű „mi" élmény, ami nem jelentette a különbségek eltűnését, elmosódását, inkább a másságok interiorizálódtak egy nagyobb közös „mi" kategóriájába a KKA-ban. „Mi" különbözőek vagyunk, de így együtt alkotunk egy sokszínű közösséget. A sok különböző „mi" összeállt egy nagyobb „mi mindnyájan, a magunk sokféleségében" élménnyé, ahol a másságok ennek a nagy közös „mi"-nek egy-egy arcává váltak. Ettől nem szűntek meg a különbségek, nem vált homogén „masszává" a csoport, hanem megőrizve egyediségüket egy nagyobb egységbe integrálódtak a résztvevő közösségek.

Az egyik legmarkánsabb polarizációs tényező, amely végig megmaradt a projekt során, nem az etnikai hovatartozásból vagy a települési környezetből fakadt, hanem a táplálkozási szokásokból: a vegetáriánusok és húsevők közti különbségről van szó. Mivel a táplálkozás szervesen kapcsolódik a környezeti fenntarthatóság, a helyi gazdaság és a technológia kérdéseihez, a programban ez nem egy mellékes szervezési részletkérdés volt, hanem központi szerepet foglalt el a találkozók, képzések szervezése során. A felelős gazdálkodásból származó, illetve helyi- vagy biotermékek kifejezett prioritást élveztek, ahol csak lehetőség volt rá, ilyen forrásból származó termékek szolgáltak az étkezések alapanyagául, a főzést is közösségileg oldották meg a szervezők, a házigazda közösség tagjai. Volt, hogy ez is okozott nehézséget, néhány olyan eseményen, amelyek szervezői számára először jelent meg elvárásként a felelős termelésből származó termékek használata és nem ismerték ezeket a beszerzési forrásokat.

Ugyanígy a KKA alapértékeinek kifejeződése volt a megvalósítók szemében a húsmentes étkezések biztosítása, ezt erősítette, hogy a stáb tagjai közt többségben voltak a vegetáriánusok. A résztvevő közösségek tagjai esetében nagy volt a szórás:

sokan szintén nem voltak húsevők, mások nem napi szinten, de szívesen fogyasztottak húst és akadtak szinte „szenvedélyes húsevők”, akik számára hús nélkül nem is számít igazi étkezésnek egy ebéd vagy vacsora.

„Érdekes felfogás arra, hogy milyen az élet, hogy mi az élet értéke... ehetünk, vághatunk másik lényt vagy nem?

- Most találkoztál először húsevőkkel?

- Nem, közöttük nőttem fel, ami számomra új, az a frivol hozzáállás. Nem fogadjuk el a szexizmust, a rasszizmust, a homofóbiát, de van a fajok közötti lenézés, az a felfogás, hogy jogunk van megenni… és ezen van jogunk poénkodni… mert például azzal nem poénkodunk, hogy ott egy nő, erőszakoljuk meg, ott egy fekete, verjük meg… de az, hogy ott egy malac, vágjuk le, az miért egyértelmű poén? Nekem ez egy magánügy alapvetően, de ebből téma lett. Az emberek még mindig a saját joguknak tekintik, hogy megegyék… mert nem tud beszélni. Engem a provokáció zavar az egészben, mert egy napot ki lehet bírni hús nélkül.”

„Számomra egy kicsit barbár hozzáállás ez. Az ópusztaszeriek kicsit mások ebben, ott az állatok tényleg jól élnek, tisztelettel bánnak velük, az emberek ritkán esznek húst és biztos, hogy tisztelettel vágják le és eszik meg, ez engem nem zavar, jobban el tudom fogadni.”

„A másság minden formájával találkoztam. Minden ember más, nem tudnék két egyforma embert mutatni. A legmegdöbbentőbb az volt, amikor Kunbábonyban megettük azt, amiről addig azt hittem, hogy gaz. Még a csirkém sem eszi meg, de mi megettük.”

„Hát, a zabfasírt csalánnal azért odavert!”

Nehéz ilyen különböző igények közt konszenzust kialakítani, mivel sokszor nem volt lehetőség többféle étel készítésére. Születtek azonban megoldások, például olyan eseményeken, ahol lehetett tudni, hogy többségben lesznek a húsevők, vegetáriánus ebéd volt, amihez kiegészítésként lehetett húst kérni. Volt, amikor ez nem hivatalosan történt, hanem teljesen önszerveződő módon, azaz hoztak maguknak egy sonkát, vagy egy oldal szalonnát azok a húsevők, akik már tudták, hogy mire számíthatnak, ismerték a táplálkozási policy-t és egyfajta „partizán húsevéssel” egészítették ki az étkezéseket.

Színesítette a képet, hogy a húsmentes étkezések továbbléptek a szokásos „vega kajákon” – rántott sajt vagy rántott karfiol – ami a vegetáriánusoknak nagyon jó élmény volt és sokak számára bővítette a lehetőségek palettáját a húsmentes ételek terén, másoknál viszont épp az ismeretlenségük miatt kifejezetten riasztónak tűntek és úgy voltak vele, hogy ha már nem lehet hús enni, legalább ismerős vega ételek legyenek. Mindenesetre a KKA projektben a vegetáriánusok igényei, gondolkodásmódja dominált, ellentétben a mainstream megközelítéssel, itt ez határozta meg az értékrendet és a húsevők érezhették diszkriminálva magukat, tehát fordult a kocka.

(A húsevés dominaciája nemcsak egy gyakorlati kérdés, mely rendezvények, események szervezőit érinti, hanem elméleti, módszertani kérdéseket is felvet. Például a szegénységkutatásban vagy statisztikákban, melyek a szegénységet igyekeznek megragadni, sokszor bizonyos javak megléte vagy szolgáltatásokhoz való hozzáférés lehetősége alapján határozzák meg, hogy ki számít szegénynek. A felmérésekben szokásos kérdés, a nyaralási lehetőségekre, vagyontárgyakra, váratlan kiadásokra vonatkozó kérdések közt, hogy milyen gyakran tud húst enni a család, mintha a húsevés ugyanolyan egyértelmű alap-igény lenne mindenkinél, hogy ez egy objektív mutatóként működhessen. Egy jól szituált vegetáriánus ebből a szempontból szegénynek számíthat, így inkább „táplálkozási preferencia semleges” kategóriákat lenne érdemes használni.)

Fontos motívumok, szimbólumok

A másság interpretációja

Az, hogy elfogadjuk az emberek, szubkultúrák közti különbségek létjogosultságát, a különböző társadalmi csoportok tagjainak egyenlőségét elméleti szinten, nagyon fontos alap egymás megértésére, de még nem a megértés maga. Ebből fakadhat egyfajta tolerancia, amely ebben a mély meggyőződésben gyökeredzik, de a tapasztalatok szintjén attól a meg nem értés, ellenérzések, zavaró dolgok felbukkanhatnak és kihívást jelenthetnek a tolerancia számára. Biztosabb út a másság elfogadásánál a másság megértése, hasonlóvá tétele, hiszen a hasonlót utána nem kell elfogadni, tolerálni, azt eleve értjük. Azt kell megérteni, hogy a „más" is hasonló, ha a megfelelő szemszögből nézzük.

Az interpretáció folyamatánál érdemes a jelenségek konkrét felszíne mögé látni, hogy észrevegyük azok hasonló mozgatórugóit, az analóg mintázatokat. Ahogy az egyik interjúban elhangzott a népszerű bevásárlóközpont termékei és a házi- vagy biotermékek kapcsán:

> "Ez a minta bennem ugyanúgy megvan. Ránk ugyanúgy jellemző, csak nekem ez a kóla, chips, csoki vonal kimaradt."
>
> "Megérteni, hogy ezek státusszimbólumok. Néha a szimbólumokat nehéz megfejtenem. És igen, a mélyben ugyanaz munkál, tehát mondjuk a hónap elején megyek a Szatyorba és veszek üveges termelői tejfölt is, meg még húst is veszek a gyerekeknek, de hó végén már csak krumplit, hagymát és sárgarépát. Néha tényleg nehezen értjük ezeket a szimbólumokat. Például a páromnál sokáig nem értettem ezt a lidli mániát, a lidli vásárlási mániát és tényleg, amikor már a legnagyobb szegénységben is éltünk, így kétnaponta ment a lidlibe és könyörögtem, hogy magyarázza meg, hogy mi ez a szimbólum, mert nem értem. És rájöttem, hogy neki szüksége van erre, minél kevesebb a pénzünk, annál nagyobb szüksége van a vásárlásra... lehet, hogy csak két liter tejet vesz, de elmegy kétnaponta és vásárol."
>
> "Megértem, hogy az ő világában a Tesco az az én termelői piacom."

Nehézséget okozhat az interpretáció folyamatában, amikor nem csupán arról van szó, hogy más-más motívumok hordoznak hasonló jelentést, hanem ugyanaz a motívum más és más jelentéssel bír az eltérő kontextusokban. A színes-cukros üdítőital, mivel a nagyipar produktuma, főleg ha márkás, vörös posztónak számít egy környezettudatos, az egészséges helyi termékeket preferáló ember számára; míg épp amiatt, hogy nem létszükséglet – így valamilyen szinten luxuscikk – státusszimbólum lehet egy szegény közösségben. Megütközést okozott az egyik találkozón az egyik mélyszegény közösség tagjai számára, hogy nem volt ilyen üdítő a kínálatban, holott ez egy komoly összejövetelnek tűnt – amikor pótolni akarták ezt a mulasztást, az viszont másokban váltott ki értetlenséget, hogy a sok finomabbnál finomabb házi szörp helyett miért igénylik ezt. Az ilyen helyzetek megoldását, vagy inkább a felülemelkedést az interpretációs folyamat folytatása, kiteljesítése jelenti, a motívumok, szimbólumok lefordítása saját nyelvünkre, valóságunkra, tudatosítva, hogy egy-egy azonosnak tűnő konkrét motívum más-más jelentést hordozhat az eltérő kontextusokban. (Ahogy egy angolul tanulót sem zavar meg huzamosan, hogy a magyar „báj" és az angol „buy" szavak ugyanúgy hangzanak, nem keveri össze a jelentésüket és megfelelően használja mindkét nyelvben őket.)

Ha megértjük, hogy a másikban valójában ugyanolyan igények működnek, mint bennünk, ugyanúgy nehézségekbe ütközik és ezekre a rendelkezésére álló eszközkészletből megoldásokat keres, mint mi, akkor nem zavar meg az, hogy ő ezt egy más kontextusban teszi. Ebben áll a kultúrantropológia alapvető megközelítése, a kulturális relativizmus: nem a saját értelmezési keretünket tekintjük az egyetlen érvényesnek vagy a lehető legjobbnak és az alapján értelmezzük, értékeljük mások viselkedését, hanem arra törekszünk, hogy saját belső jelentésrendszere alapján dekódoljunk egy kulturális, szubkulturális jelenséget.

Az egyszerűbb, felszínesebb, inkább funkcionalista (KK negyedbe tartozó) tolerancia meghaladásával így tartósabb eredményt érhetünk el, ez fenntarthatóbb állapot, egy öngerjesztő folyamat. Ráadásul, ha a relativisztikus megközelítést elsajátítjuk, az visszahat az énképünkre, önismeretünkre is, a változás, fejlődés képességét erősíti.

Komfortzóna

A különbségek, a másság-élmény meghaladásának, az egymás felé való közelítésnek kulcsmotívuma a komfortzóna, illetve az ennek elhagyására való képesség. A komfortzóna a megszokott világot, működést jelenti, az ismerős helyzeteket, élményeket, kommunikációs formákat, a kitaposott utat. (Még ha sok esetben nehézséget, kényelmet-

lenséget vagy fájdalmat okoz is egy élmény vagy jelenség, tehát nem nevezhető egy adott pillanatban „komfortosnak”, attól még a visszatérő mintázatok, ismétlődő szituációk okán a komfortzónába tartozik.) Mindenkinek a saját világa, lakóhelyi és szakmai közege jelenti a biztonságos, ismert világot, a másik ember komfortzónája a sajátján kívül eshet, és csak akkor történhet meg a valódi közeledés egymás felé, ha hajlandóak a felek elhagyni a saját komfortzónájukat. Ez a motívum hangsúlyt kapott a legtöbb interjúban, személyes beszámolóban, így megállapítható, hogy elkerülhetetlen ezt a kényelmetlenséget vállalni és tudatosan kezelni egy projektben.

Közösségi identitás

A KKA hatása ezen a téren megmutatkozott abban, hogy az eleinte egymást néha nagyon „más”-nak megélő résztvevők elkezdték egy nagy csoportnak érezni magukat, a közös élmények összekovácsolták őket. A saját közösségükben megosztották élményeiket, megpróbálták minél színesebben átadni az ismereteket. Érezték azonban, hogy ez nem ugyanaz az élmény, az otthoni hallgatóság csak egy beszámolót hall, nem válik ettől az élmény részesévé. Ezért sok katalizátor nagyon törekedett rá, hogy egy-egy aktívabb embert eljuttasson legalább egy képzésre, találkozóra, tágítsa azt a kört otthon, akiket „megfertőz” a KKA szelleme.

> „Személy szerint én rengeteget gyarapodtam köztetek, kinyílt a szemem a világra, a mi kis országunk sokszínűségére, és csodáira. Az emberre. Ennél többféle figura aligha találkozik máshol, hiszen gyakran hasonló a hasonlóval jön össze, az úgy egyszerűbb is, lássuk be, és nemigen szeretjük az életünket önként bonyolítani. De itt.
>
> Itt minden máshogy volt kezdettől fogva. A sokféle arc, történet, szemlélet, gondolat keveredett és a legszebb, hogy elfért egymás mellett, sőt tanította, kiegészítette egymást.
>
> Nagyon örültem annak, hogy senki nem akarta a másikat vérre menő vitában meggyőzni, még ha látszott is, hogy mindenki maradt ugyanazon az állásponton. De én azt hiszem, hogy mégsem. Mert egyszer, legalább egyszer végighallgatott egy másik nézőpontot. És már nem maradhatott ugyanaz. Hiszen ott maradt egy kérdés: Mi van, ha igaza van? Ha csak egy kicsit igaza?
>
> Mit kaptam ettől a két évtől, és a programtól, és legfőképp a benne résztvevőktől? Hihetetlen optimizmust, együttérzést, szeretetet, jó szót és azt, hogy már nem fogok tudni úgy nézni az emberekre, mint eddig, kevesebb bennem az előítélet, több a megértés és a nyitottság a másik története, hite felé.”
>
> „Tapasztalatszerzés. Ezek az emberek, nem tudom, hogy tudnak-e róla, de barátok is és ez látszik. Ez egy baráti közösség és kíváncsiak egymásra. Olyan mintha rokonok lennének.”
>
> „Nem próbálták hegyezni a cigányságra és őket hívjuk be ebbe a közösségbe, hanem mindenhonnan próbáltok behozni a KKA-ba embereket, és ami tök fontos, az a nyitottság, hogy bárki bármikor csatlakozhat. Elfogadni tök fontos, pedig hát óriási különbségek vannak köztünk.”

A sajnos sokszor nagyon kirekesztő és a mássságot elutasító társadalmi valósághoz képest ez egy önálló szigetté vált, egyfajta védett zónává, ahol olyan elvek és értékek érvényesülnek a gyakorlatban, amelyek összhangban vannak a résztvevők világképével: azzal, ahogy szerintünk a teljes társadalomnak működnie kellene. Ez az a társadalmi jövőkép, amelyért a résztvevők tenni szeretnének és tesznek is már azáltal, hogy a jelenben megvalósítják. Egyfajta „előőrsként” lehet erre tekinteni, egy olyan sikeres kísérletre, amely igazolja, hogy a legváltozatosabb szociokulturális különbségekkel rendelkező emberek igenis össze tudnak fogni ma Magyarországon olyan ügyek mentén, amelyek mindnyájukat érintik, és együtt tudnak munkálkodni, segítve egymást egy nagyobb létbiztonságot, a környezettel való összhangot és társadalmi igazságosságot biztosító életforma kialakításában.

Képzések, módszertan, munkastílus

A KKA-ban a módszertan, a képzések menete és stílusa sokak számára szokatlan volt. Van, akinek már az furcsa, ha körben ülnek a résztvevők (aminek az a célja, hogy mindenki láthassa egymás arcát), van, akinek a flipchart papírokra írogatás, post-itek ragasztgatása idegen, másoktól a mozgásos, a tér kreatív kihasználására épülő feladatok állnak távol, vagy belső munkától, imaginációtól, meditációs technikáktól idegenkednek, esetleg a gyakorlati, építős, „összekoszolódós" tevékenységek szokatlanok. Mivel nagyon változatos palettán mozgott a találkozók, képzések módszertana, mindenki találhatott ismerős és komfortos helyzeteket és elsőre furcsa, kihívást jelentő szituációkat. Ezek a legtöbb esetben egyre megszokottabbakká váltak, majd hozzájárultak a közös identitás kialakításához, mint közös rítusok. Az egyik ilyen rituális gyakorlattá váló elem az úgynevezett „hogy vagy kör" volt, a munkamegbeszélések, találkozók alkalmával, amikor mindenki szót kap és megoszthat a belső világából valamit a jelenlévők közössége számára. A „csoportszerződés"[14] is ugyanígy szervesült: a találkozók, képzések alkalmával ez is elősegítette a részvételiséget, azt, hogy mindenki magáénak érezze a közös együttlétet, ne csak „elszenvedje" azt.

Szimbólumok

A kultúra felfogható közös jelentések, szimbólumok tárházaként, amint azt korában érintettük. A szimbólumokkal való munka ezért fontos eleme a BK negyednek. A KKA-ban gyakran került nagyobb hangsúly a kreativitásra, fantáziára, szimbólumokra akár a közös jövőkép, vízió megálmodásakor, felrajzolásakor, akár az Átalakuló tréningek meditációs gyakorlataikor. Kutatásunkban kíváncsiak voltunk arra, hogy maga a KKA közössége hogyan ragadható meg szimbolikusan, milyen képet fogalmaznak meg az interjúalanyok. A „milyen állat lenne a KKA?" kérdésre adott válaszok közül felsorolunk néhányat, melyek igyekeztek egy képbe sűríteni az élményüket a projektről. Mivel a szimbólumok a belső világhoz tartoznak, nem magyarázzuk, elemezzük őket, az olvasóra bízzuk, hogy saját belső világában hatni engedje őket.

„Sokfejű állat lenne, kemény is, lágy is, van egy szabad része."

„Polip... de inkább növény lenne, talán borostyán"

„Micélium, bár az gomba."

„Változtatja a színét... lehet, hogy gyík, ami újranöveszti a farkát és szeret a napon sütkérezni"

„Több fejű, de nem sárkány, ha igen, jóindulatú. Nagy füle, hogy halljon, nagy szája, hogy elmondja, sok keze, hogy megcsinálja, és néha képes futkosni, néha képes a helyén maradni. Kutyahűség, papagáj-jellegű fecsegés, egy kis Shiva a sok kezével, ló-szerűség, hogy száguldozzon, teknősség, hogy megfontolt legyen – mesebeli állat, vagy ha nem egy, akkor többnek a tulajdonságait hordozza."

„Majom - amelyik húsz éve fürdik, mert látta az emberektől… orángután; (...) [a lányom] valamelyik meséjéből egy póni, amelyik tud repülni is, meg tud itt is lenni meg ott is lenni, meg tud varázsolni is: Celestia hercegnő"

Konklúzió és ajánlások

Ebben a fejezetben szeretnénk összefoglalni a legfontosabb megállapításokat és tanulságokat, illetve hasznos tanácsokat, tippeket adni, felhívni a figyelmet az esetleges csapdákra, buktatókra egy hasonló „kohéziós projekt" végrehajtásakor, a KKA projekt során szerzett tapasztalataink, tudásunk alapján. A kép természetesen nem teljes és alakulóban van, minden újabb tapasztalattal tovább bővíthető, csiszolható. Ezek a javaslatok sok szakember számára talán nem fognak az újdonság erejével hatni, de fontosnak tartjuk csokorba szedni, aláhúzni, megerősíteni, figyelmet irányítani a közösségi munka ezen aspektusaira. Megosztásukat azért tartjuk fontosnak, mert amint a korábbi fejezetekben bemutattuk, a KKA esetében beváltak ezek a módszerek, sikerült egy jól működő, közös hagyományokkal, szokásrendszerrel bíró integratív közösséget kialakítani.

[14] A csoportszerződés a szabályok, az egymás felé történő elvárások közös tisztázása, összeírása felírása egy összejövetel, tréning, képzés alkalmával

Az együttműködések ereje

Nyertes-nyertes szituációk. Együttműködés alatt sok mindent érthetünk: függésre, kényszerre alapuló kapcsolódásokat ugyanúgy, mint gyümölcsöző, inspiráló közös munkát, alkotást. Az együttműködések valódi ereje abban rejlik, hogy minden rendszer több az őt alkotó elemeinek összességénél. Ha közösen alkotunk egy rendszert – egyénekként vagy csoportokként, szervezetekként –, amely mindnyájunknál több, azzal mindannyian nyerünk. Ez a nyertes-nyertes szituációk alapja, ellentétben a rivalizálásra vagy pusztán alkukra, kompromisszumokra törekvő kapcsolódásokkal. Közösen olyasmit hozhatunk létre, amire külön-külön nem lennénk képesek.

Változatosság. Ahogy egy ökológiai életközösség ereje a változatosságban rejlik, a társadalmi változásokat célzó törekvések, projektek vagy mozgalmak számára is rendkívüli előnyök származnak abból, ha képesek sokféle szempontot integrálni, sokszínű célcsoportot megszólítani és bevonni. Ez növeli hatékonyságukat, társadalmi beágyazottságukat és így hosszú távú fenntarthatóságukat.

Bizalom, kölcsönösség, fokozatosság. Az együttműködések „kenőanyaga" a bizalom, ennek megléte nélkül csikorog a rendszer, állandó súrlódások, energiaigényes plusz körök akadályozzák a hatékonyságot. A bizalom inkább szubjektív (vagy inter-szubjektív) jelenség, de ettől még tudatosan kezelhető és tehetünk a megerősítése érdekében. A kölcsönösség kulcsfontosságú ebben, főleg az első időszakban. Ha az egyik félnek mindig rugalmasabbnak kell lennie, neki kell engednie, vagy ha aránytalan a terhek elosztása, az aláássa a bizalmat. A fokozatosságra érdemes törekedni egy együttműködés során, ezzel megelőzhető, hogy túl nagy árat kelljen fizetni azért, mert érdemtelen partner számára kínáltuk fel bizalmunkat. Lépcsőzetes növekedést érdemes követni, ha alapszinten működik az együttműködés, lehet egyre mélyíteni, több információt megosztani, nagyobb láthatóságot biztosítani, egyre fontosabb közös döntéseket meghozni és célokat kitűzni. Az is fontos (önvédelmi szempontból), hogy ne engedjünk egyből „teljes hozzáférést", de az is, hogy az arra érdemesek számára és velük közösen, legyen lehetőség a továbblépésre.

Miért működjünk együtt?

Vezetőként, döntéshozóként - Azon szervezeteket, melyekkel egy terepen vagy egy témában mozgunk, előnyösebb, ha nem versenytársnak, hanem szövetségesnek tekintjük. Számos példa mutatja hazánkban és világszerte, hogy amikor civilek az egymás rovására történő versengés helyett az együttműködést, együttes fellépést választották, valódi sikereket, változásokat tudtak elérni. Ha a szervezetünk már komoly múlttal rendelkezik egy terepen és egy külső szakember vagy szervezet jön egy új ötlettel, megközelítéssel vagy valamilyen megoldási ötlettel, azt érdemes nem saját pozíciónk veszélyeztetéseként megélni. Nem kell úgy értelmezni egy ilyen felmerülő együttműködési szándékot, hogy nem tudjuk ellátni a feladatunkat, hanem esélyként tekinthetünk rá egy másik oldal kifejlesztésére vagy akár szintlépésre is a munkánkban. Egy többszereplős folyamatban erősödhet a szervezetünk is és az ügyünket is jobban szolgálhatjuk.

Beosztottként, alkalmazottként - Ha olyan vezetőkkel is vagyunk megáldva az adott terepen, témában, vagy szakmai szegmensben működő szervezetek egyikének munkatársaként, akik nem képesek szervezeti szinten együttműködni, akkor mi magunk kereshetjük a kommunikáció, egyeztetés formáit, lehetőségeit a többi szervezet munkatársaival. Hosszú távon az egymással keresztbe menő fejlesztések gyengítik egymást, így mindenki vesztese egy ilyen helyzetnek. Ha ezzel szemben kiépítjük a bizalmat egymás felé, fokozatosan rengeteg segítséget, tippet kaphatunk munkánkhoz, a közös erőfeszítések mindenki számára hatékonyabb jelenlétet eredményezhetnek.

Találkozás a mássággal

A „mi” és „ők” közti határvonalak és átjárhatóságuk. Számtalan féle mássággal találkozunk munkánkban és mindennapjaink során is. Nem csak a „klasszikus” másság-kategóriák tartoznak ide (etnikai, nemi identitásbeli, stb.), hanem minden olyan helyzet, amikor az általunk elfogadott értékektől, világnézettől és működésmódtól eltérővel találkozunk. Ez egy dinamikus rendszer, szorosan összefügg az identitás a másság megélésével. Ha bármilyen szempont alapján egy csoporthoz tartozónak érezzük magunkat, azt éljük meg „mi”-ként – ez máris kijelöli az „ők” kategóriáját, akik nem tartoznak ebbe bele. Ez azt jelenti, hogy ezek nem külső, objektív, megváltoztathatatlan határvonalak, szakadékok, hanem saját magunk befolyásoljuk, hogy hol húzódnak. Nagyon leszűkítve a „mi” kategóriáját, egyre homogénebb csoporthoz jutunk, de egyre kevesebben férnek bele, ha viszont a sokszínűséget a „mi” határain belül el tudjuk fogadni, akkor ami addig az „ők” kategóriájába tartozott, átkerülhet egy nagyobb szintű, közös „mi mindnyájan” kategóriába.

A másság természetének felismerése. Fontos meglátni ebben a kétoldalú, egymást kölcsönösen teremtő jelenséget és nem én-centrikusan közelíteni a kérdéshez. Tehát az „ő más, mint én/mi” helyett meglátni, hogy „mi mások vagyunk egymás számára”. Amennyire furcsa a másik viselkedése, működése számomra, ugyanannyira furcsa lehetek én is a számára, ezt mindig érdemes tudatosítani magunkban

Az interakció és a tanulás színterei, formái. A közös munka, tanulás, vagy az együttműködés más formái során többféle együttlétre nyílik lehetőség személyesen vagy virtuálisan, megbeszélések, képzések, tréningalkalmak, munkahelyi szituációk, fizikai aktivitás, stb. formájában. Vegyes összetételű csoportban fontos szem előtt tartani, hogy eltérő lehet az ezekre való nyitottság: valakinek a flipchartra jegyzetelés és projektoros vetítés szokatlan, másnak az energizer-ek, tréningjátékok tűnnek veszélyesnek, megint másnak a kétkezi munkát igénylő közös aktivitások (pl. tapasztás, közös építések) jelentenek kihívást. Fontos tudatosan kezelni ezt és nem automatikusan alkalmazni, ami eddig bevált máshol. Általában ugyanazt az eredményt többféle módszerrel is el lehet érni, ebben érdemes alkalmazkodni a résztvevők igényeihez. Ez nem jelenti azt, hogy a komfortzónájukból nem kell időnként kimozdulniuk.

A komfortzóna. Mindannyiunk számára létezik egy olyan halmaza a normáknak, a lehetséges gondolkodási, viselkedési, kommunikációs aktusoknak, a világból érkező ingerekre adható válaszoknak, melyet jól ismerünk, begyakoroltunk és folyamatosan megerősítünk. Ez a komfortzóna, amelyben biztonságban érezzük magunkat – még ha nem is mindig „komfortosan” –, ez a megszokott kerékvágásunk. Bátorság kell ahhoz, hogy elhagyjuk ezt a zónát, viszont ez elengedhetetlen a tanuláshoz. A komfortzónánk tartalmát, az abban zajló folyamatokat ismerjük – tanulni viszont csak (addig) ismeretlen dolgot lehet. Tehát az ár, amit a tanulásért, fejlődésért meg kell fizetnünk, az a bizonytalanság, sebezhetőség, ellenérzés, amely a komfortzóna elhagyását kíséri (ha nem hagyjuk, hogy megakadályozza).
Vezetőként, képzőként, egy projekt megvalósítójaként fontos, hogy figyeljünk a résztvevők komfortzónáira, igyekezzünk a közös metszeteket felfedezni és először abban mozogni, de felkészülni arra is, hogy ki kell mozdítanunk az embereket saját komfortzónájukból, ha szeretnénk tanulási, fejlődési lehetőségeket biztosítani számukra. Ez a bizonytalanság érzetével járó aktus nem egy elkerülendő veszélyhelyzet, hanem fontos eszköze a munkának. Túlzásba sem kell esni, a sokk-terápia nem mindig válik be. Ezért fontos a lehető legtámogatóbb légkörben és az érintett saját valódi lehetőségeivel összhangban ösztönözni a komfortzóna elhagyását. Mert ugyan a komfortzónán túl található a tanulás zónája, azon túl viszont a pánikzóna következik, ahol egyrészt nem történik tanulás, másrészt drasztikusan lecsökken a motiváció, hogy a jövőben az ismeretlen felé kalandozva újra elhagyjuk a komfortzónánkat.

Az integráció megteremtése

Mellérendelő viszony. Az „integrációnak” létezik olyan értelmezése, amely inkább a „felzárkóztatás” kifejezéssel írható le. Ennek épp az ellenkezője az, amit a KKA projekt tapasztalatai alapján javasolunk, egy közösen kialakított szerves egységet. Egy olyan projekt vagy kezdeményezés, ahol az egyik fél csak ad, szolgáltat és közvetít (adományt, kereseti lehetőséget, megoldásokat és ugyanúgy munkastílust, értékrendet, szemléletmódot is), a másik pedig csak kap (elfogad, átvesz, hozzáigazodik),

még látszólagos sikerek esetén sem hoz igazi változást, csak egy újabb függési viszonyrendszert alakít ki. Egymás értékeinek, tudásának, potenciáljának kölcsönös felismerése és értékelése, a közös munkába való beépítése jelenti azt a biztos alapot, melyre hosszú távon is fenntartható együttműködések építhetők. Ennek érdekében mindenkinek lépnie kell a másik felé és nem a saját normáit, értékeit, szemléletét kell ráerőltetnie a többi félre, hanem érdemes közösen kialakítani ezeket.

A belső dimenziók fontossága az érzékenyítésben. Amikor kívülről szemlélünk egy közösséget, emberek egy csoportját, számos megállapítást tehetünk róluk, ehhez az sem kell, hogy interakcióba lépjünk velük. Ez a külső szemszög azonban korlátozott (ahogy önmagában minden szempont az, amint ezt kifejtjük az Elméleti fejezetben) és nem ad információt arról, hogy belülről hogyan élik meg a csoport tagjai azt, amit kívülről látunk, milyen motivációk állnak a háttérben, milyen jelentések jelennek meg számukra. Közelebb kell lépni, interakcióba kell kerülni az adott közösség tagjaival, hogy ezt a dimenziót feltárjuk, és teljesebb képet alakítsunk ki, amelyhez megfelelőbben tudunk viszonyulni. Az igazi érzékenyítés, csak így tud megtörténni, ez jelenti az elfogadás felé vezető utat és a másság-határok feloldását egy nagyobb egységben – e nélkül csupán felszínes toleranciára törekedhetünk, mely a másságot nem megérteni vagy közelebb hozni, csak elviselni igyekszik.

Közös kultúra megteremtése, erősítése. A 4 negyed mint térkép fejezetben bemutatott negyedek közül a bal alsó negyed tárgyalásánál részletesen kitérünk erre a témára. A mellérendelő viszony kialakításával, a komfortzónák figyelembe vételével, a „mi” és „ők” határvonalak tudatos kezelésével, a holisztikus megközelítés alkalmazásával elérhetjük, hogy olyan új közös minőség jöjjön létre, amelyet minden résztvevő sajátjának érez, ami mindenki számára többletet jelent. Ez tehát nem feltétlenül történik meg magától (bár találhatunk erre is példát), erre energiát, időt és kapacitást kell szánni, fordítani. Közös normarendszer, szokások, rítusok kialakításával, közös élmények, sikerek átélésével erősíthetjük ezt a folyamatot.

A konfliktusok szerepe. A konfliktusok önmagukban nem végzetes vagy káros folyamatok, attól válhatnak azzá, ahogyan kezeljük őket, viszonyulunk hozzájuk. Ha megmerevednek az álláspontok és bizalmatlanságból vagy hatalomvágyból az egymás legyőzése irányába mozdulunk el egy konfliktus során, annak természetesen nagyon romboló hatása lehet. Viszont, ha szembenézünk velük és meglátjuk bennük a fejlődési, szint-lépési lehetőséget, akkor épp ellenkező hatásuk lehet hosszú távon, hozzájárulhatnak az érési folyamathoz és épülésünkre válhatnak. Egy konfliktus kiváló alkalom valaminek a megvizsgálására és kijavítására, ami nagy eséllyel előtte is dolgozott a háttérben és egy nem megfelelő konfliktuskezelés esetén a jövőben is fog. Látens, rejtett állapotában nem lehet megragadni, csak explicit formájában – és ezt hívjuk konfliktusnak. Ha a felszínre került jelenséget bátran, bizalommal kezelve és kölcsönösen kedvező megoldást találva (nyertes-nyertes szituáció) közösen oldjuk meg, az hozzájárul az együttműködés egyre hatékonyabbá válásához, hosszabb távú fenntarthatóságához.

A holisztikus megközelítés fontossága

Átfogó, teljességre törekvő megközelítésmód. Az ember mint biológiai, érzelmi, tudati és társas oldalakkal rendelkező lény, komplex jelenség, ugyanígy komplexek azok a struktúrák, melyeket létrehoz: a közösségek, szervezetek, intézmények. Munkahelyi szituációkban, képzéseken, a mindennapi élet legtöbb helyzetében sokan csak a gondolkodásra, a fejre összpontosítanak, illetve amikor valamilyen beavatkozással hatást akarnak elérni, akkor megmaradnak a külső szemszög alkalmazásánál, objektív, lokalizálható, mérhető dolgokban gondolkoznak, ami szükséges, de nem elégséges megközelítésmód. Érdemes a jelenségek, folyamatok, közösségek, saját szervezetünk, projektünk külső és belső dimenzióit egyaránt figyelembe vennünk, terveznünk velük, ha szeretnénk valódi hatást elérni. Többféle megközelítés létezik, a jelen tanulmányban használt integrál szemléletmód csak az egyik eszköz erre.

Saját valódi szerepünk, hatásunk. Amikor valamilyen célirányos tevékenységet végzünk – amilyen egy projekt, egy munka –, könnyen abba tévedésbe eshetünk, hogy a jelenlétünk, tevékenységünk hatását redukáljuk a szándékos, a célokkal összhangban végzett munka hatásaira. Azonban a végrehajtás módja, működésünk számos járulékos hatással jár, melyeket érdemes felismerni és tudatosan kezelni. Egy esemény szervezésekor hozott döntéseknek – például hogyan oldjuk meg az étkez-

tetést, milyen evőeszközt használunk, mi történik a maradékkal, milyen helyszínt választunk, két oldalasra nyomtatjuk-e a programot – nemcsak közvetlen hatásuk van a természeti, társadalmi környezetünkre, hanem mintául is szolgálnak a résztvevők számára. Más az üzenete és hatása, ha reggel gyorsan a franchise-pékségben megvásárolt pogácsát tesszük ki műanyag tányérra, vagy helyi forrásból származó egészséges termékeket kínálunk. Rosszul néz ki egy fenntarthatósággal foglalkozó konferencia vagy képzés után felhalmozódott műanyagpohár-kupac. Ezt is összhangba kell hozni a céljainkkal és a célcsoport igényeivel. Ez jelenti, hogy a jót jól is csináljuk – a pályázatokban egyre elterjedtebb „horizontális szempontok" is ezt a szemléletmódot kívánják erősíteni.

Felhasznált irodalom

Berecz Ágnes: Integrál ökológia elmélete és gyakorlata (Prezi bemutató) https://prezi.com/zxrqhdancimq/integral-okologia-elmelete-es-gyakorlata/

Esbjorn-Hargens, Sean és E. Zimmerman, Michael: *Integral Ecology (2009): Uniting Multiple Perspectives on the Natural World*, Berkeley: Shambhala Publications

Geertz, Clifford 1973 (1988): Sűrű leírás. Út a kultúra értelmező elméletéhez. In: Vári András (szerk.): *Misszionáriusok a csónakban*. Budapest: Akadémiai, 1989

Ijjas Flóra: Integrál Ökológia (2009) http://old.integralakademia.hu/aktualitasok/archiv/2009/oktober/10/integral-oekologia/

Preist, Chris: *Integral Ecology Applied to Small-scale Community Woodlands* Journal of Corporate Citizenship, 2008. június

Weber, Max: *A társadalomtudományos és társadalompolitikai megismerés „objektivitása*" In: Weber, Max: Tanulmányok, Budapest: Osiris, 1998

Wilber, Ken: *A működő szellem rövid története* Budapest: Ursus Libri, 2009

Példaadó közösségi kezdeményezések a Beke Pál emlékkonferencián

Híradásunk a Nemzeti Művelődési Intézet honlapjáról történt átvétel. *A szerk.*[15]

Április 21-én a Nemzeti Művelődési Intézetben rendezték meg a „Méltóságkereső" című, Beke Pál emléke előtt tisztelgő konferenciát a Beke Pál Emlékcím alapítói: a Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesülete, a Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság, a Közösségfejlesztők Egyesülete, a Magyar Comenius Társaság, a Nemzeti Művelődési Intézet, valamint a Települési Gyermekönkormányzatokat Segítők Egyesülete. Az Emlékcímet – hasonlóan az elmúlt évekhez – a konferencia keretében az alapítók nevében Beke Pál felesége, Menyhárt Ildikó adta át.

A konferencia fórumul szolgált mindazoknak a példaértékű kulturális, művelődési és ifjúsági szervezetek, intézményeknek, kezdeményezéseknek, melyeknek köszönhetően a helyi közösségek visszanyerik, megerősítik és megtartják méltóságukat.

Az ország különböző pontjairól érkező közösség-, ifjúságfejlesztőket, önkénteseket, közösségi művelődési szakembereket – Kárpáti Árpád, a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai igazgatója köszöntötte. Elmondta, hogy a szakmában dolgozók számára Beke Pál ma is érvényes gondolatai a nehézségeken túllendítő, inspiráló útravalóként szolgálnak. Rámutatott, hogy e gondolatok jegyében a közösségi művelődés területén napjainkban zajló változásokra új lehetőségként kell tekinteni.

A konferencia alaphangját Dr. Koncz Gábor, a Magyar Comenius Társaság alelnöke adta meg, aki az évtizedeken keresztül végzett közös munka emlékeit felidézve méltatta Beke Pál szellemi örökségét: emlékeztetett rá, hogy a népművelés közművelődéssé válásával párhuzamosan indult el Beke Pál, Varga Tamás és kollégáik indíttatására az a folyamat, melynek során a művelődési intézmények a helyi közösségfejlesztésben komoly szerepet vállaltak fel.

Mészáros Zsuzsanna közösségfejlesztő egy viszonylag új jelenségre, a társadalmi és közösségi vállalkozások jelentőségére hívta fel a figyelmet előadásában. A két forma közötti számos hasonlóság mellett a különbözőségüket akként szemléltette, hogy míg a társadalmi vállalkozások piaci körülmények között, piaci alapú működés keretében, piaci szolgáltatásokat nyújtva vállalnak fel társadalmi célokat, addig a közösségi vállalkozások már megalakulásukkal megvalósítják a kitűzött társadalmi célt. Ezek a kezdeményezések számos lehetőséget rejtenek a civil szervezetek, a kistelepülések közösségei vagy a hátrányos helyzetű csoportok számára is.

Kovács István, az Oszkói Hegypásztor Kör elnöke a 31 éves múlttal rendelkező szervezet sokoldalú

[15] http://www.nmi.hu/hu/Hirek/Peldaado-kozossegi-kezdemenyezesek-a-Beke-Pal-emlekkonferencian

munkáját mutatta be, mellyel a vasi Hegyhát értékeit védik a kör által egyesített civil szervezetek és társadalmi vállalkozások. Az Oszkói Hegypásztor Kör eredeti célja a hegyháti zsupfedeles présházak megőrzése volt, mára azonban többek között hagyományőrzéssel, helyi ünnepek szervezésével, közösségi ház létrehozásával, zsupkészítő műhelyekkel, helyi foglalkoztatási programok indításával, helyi termékek népszerűsítésével, erdei iskolával és turisztikai kínálattal is bővült a szervezet tevékenysége. A „multifunkcionális" hegypásztorok eredményei hátterében talán az áll, hogy az egyéni ambíciók közösségi keretek között is tudnak érvényesülni – mutatott rá az előadó.

Monostori Éva, a Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesületének elnöke az Élettér Egyesület által működtetett, egy tíz évig tartó együttgondolkodás jóvoltából létrejött komáromi Mag-ház indulását és tevékenységét mutatta be. Az intézmény létrejöttével Beke Pál egyik víziója, a közösségek által létrehozott és fenntartott művelődési ház valósult meg. Monostori Éva hangsúlyozta, hogy a kistérségi civil szolgáltatásokkal, valamint gyermek- és ifjúsági programokkal foglalkozó intézmény máig tartja magát az eredeti elképzeléshez, miszerint nem kiszolgálni, hanem szolgáltatni, nem csupán kínálni, hanem aktivizálni és bevonni szeretnék a helyi közösségeket.

Csabai Lucia és Molnár Aranka közösségfejlesztők, a Dialóg Egyesület és a Közösségfejlesztők Egyesületének munkatársai a modern kor kihívásaira reagálva egy olyan közösségi tervezési felületet ismertettek meg a közönséggel, melyhez egy izlandi gyakorlat szolgált példaként. Az E-Dialóg – melynek alapjául a Your Priorities program szolgált – jelenleg a Közösségi tervezési modellek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében projekt céljait szolgálja: nagy érdeme, hogy lehetővé teszik a sokféle tudás összeadódását, a társadalmi tudatosság erősítését. Az izlandi Citizens Foundation partnerségével megvalósult projekt során Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 3 kisebb településsel, 2 vidékfejlesztési LEADER közösséggel és Miskolc városával dolgoztak együtt a szakemberek, a munka fókuszában az online és a személyes közösségi tervezés kombinációja állt.

Kovács Vanda ifjúságfejlesztő, tréner „Fészekrakók– Közösségi tervezés és építkezés fiatalokkal és fiataloknak" című előadásában izgalmas példákat mutatott be arról, hogyan sikerült a gyerekek és fiatalok „bunkiépítő" motivációit megmozgatva maradandó, kreatív szabadtéri közösségi terek létrejöttét elősegíteni az építészet és a közösségfejlesztés eszközeit egyesítő programokban. A tervezés és építés ezekben a kezdeményezésekben a tanulási folyamat részei, melyek révén a fiatalok együttműködést, egymásért és a közösségért érzett felelősségvállalást sajátítanak el.

Hoffner Tibor, a Közép-dunántúli Szövetség az Ifjúságért vidékfejlesztője egy olyan, a fiatalok helyben tartását megcélzó térségi ifjúsági stratégia elkészültének hátterét mutatta be, mely a fiatalok bevonásával és aktív közreműködésével készült. A Balaton-felvidéki ifjúsági stratégiához ifjúsági szervezetek indítottak átfogó kérdőíves felmérést: a feldolgozott adatokból többek között kiderült, hogy nagy igény mutatkozik a fiatalok körében élhető közösségi terekre, pezsgő közösségi életre, valamint arra, hogy az életüket érintő települési döntések meghozatalába az ő képviselőiket is bevonják.

Gulyás Barnabás, a Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság elnöke a szervezet tevékenységének ismertetése mellett a fiatalok jobb közéleti részvételét segítő „RÉV – Részrevétel" projekt és

honlap indulását jelentette be a konferencián. . A projekt 40 település ifjúsági közössége számára nyújt majd szakmai-módszertani támogatást (képzést, mentorálást stb.) ahhoz, hogy – településük döntéshozóival, „felnőtt önkormányzatával" együttműködve – meg tudják valósítani elképzéseiket.

A szakmai tanácskozás záró előadásában Dr. Arapovics Mária, Az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány elnöke összegezte a közösségfejlesztő szakma jelenét, valamint jövőjének lehetséges irányait. Felhívta a figyelmet két uniós pályázati projekt indulására: a Cselekvő közösségek (EFOP-1.3.1-15) projekt módszertani hátteret biztosít a helyi közösségi programok megvalósítását célzó, a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program keretében támogatott kezdeményezésekhez.

A konferencia előadásai által bemutatott jó gyakorlatok megismerése után adta át a Beke Pál Emlékcímet Menyhárt Ildikó, Beke Pál felesége. A 2010 óta évente adományozott elismerést minden évben két szakember kapja meg: egy, aki a közösségi művelődés és egy, aki a gyermek- és ifjúsági munka területén dolgozik. Idén ifjúsági területen Balogh Anikó, a Demokratikus Alsómocsoládi Gyermek és Ifjúsági Önkormányzat felnőtt segítője, míg a közösségi művelődés területén Mészáros Zsuzsanna közösségfejlesztő részesült elismerésben.

A rangos esemény zárásaként lépett a szakmai nyilvánosság elé a faluház mozgalmat feldolgozó, Makovecz Imre és a közösségfejlesztés szakmai alapjait lefektető szakemberek, köztük Beke Pál szellemiségét megidéző „Belül kell felépíteni a házat – Faluház mozgalom és közösségfejlesztés" című film. A hiánypótló filmet Zajti Ferenc rendezte, elkészítését a Magyar Művészeti Akadémia támogatta.

Az esemény galériáját itt tekintheti meg

„NEC ARTE NEC MARTE” – Sem csellel, sem erővel!

Mészáros Zsuzsa Beke-díjas

Laudáció – Monostori Éva és Péterfi Ferenc köszönti Mészáros Zsuzsannát

A komáromi vár oldalán e jelmondat arra figyelmeztet, hogy a megannyi viszontagságot megélt városnak van egy *remeke*, ami mindenkinek és mindennek ellenállt.

Erre a nemes gondolatra hivatkozunk, amikor Mészáros Zsuzsanna komáromi születésű közösségfejlesztőnek, életútjának és munkásságának ünnepi méltatását – laudációját összeállítottuk.

Közgazdasági érettségi után megszerzett tanítónői diplomával Zsuzsa első munkahelye 1986-ban Kishantos, ahol az általános iskolai tanítói tevékenysége mellett már megérintette a népfőiskolai mozgalom, a közösségiség. Fiatal családanyaként a munka mellett a helyi könyvtár és művelődési ház működtetésében is szerepet vállalt, s hamar a közösség aktív szereplőjévé vált.

A 90-es évek elején került Kecskédre, már a művelődési ház vezetőjének. Ekkor érintette meg a közösségfejlesztés eszmeisége, s eltökélten tevékenykedett azon, hogy a művelődési ház olyan közösségi tere legyen a településnek, ahol a helyi közösség valódi igényei kapjanak teret, ami mellé az öntevékenységük felélesztése is nagyon fontos. Közösségfejlesztőként az elméletben tanultakat e településen ültethették gyakorlatba. A kecskédi közösségfejlesztési folyamat a mai napig oktatóanyaga a szakmának.

Mindeközben a közösségfejlesztés mellé a közösségi gazdaságfejlesztése izgatja egyre jobban – ehhez számára nagy inspirációt jelent az akkor kezdődött angol típusú szövetkezetfejlesztési képzés.

1995-ben, visszatérve szülővárosába, a szőnyi városrészen harcolta ki annak a lehetőségét, hogy civil szervezetnek átadva működtessenek közösségi teret. A szőnyi közösségfejlesztői folyamat eredményeként a városban egyedülálló módon és elsőként kaptak lehetőséget a civilek arra, hogy egyesületként, szakmai feladatátvállalással, önállóan irányíthassák a művelődési házat. A Szőnyi Kulturális Egyesület a mai napig ezen alapokon működik és tevékenykedik.

1997-ben Komáromból Kunbábonyba „igazolt”, ahol a Magyar Művelődési Intézet és a Közösségfejlesztők Egyesületének közös törekvéseit helyben segítette közösségfejlesztőként. Feladatai: a faluban és a kistérségben civil öntevékenység kezdeményezése: szervezetek életre hívása, tevékenységük segítése, új közösségi mozgások szakmai segítése, szövetkezetfejlesztés, képzésvezetés és szervezés.

2002-től a Felső-Kiskunsági térségi közösségfejlesztési folyamat meghatározó tagja és segítője, melynek eredményeként az újonnan alakuló Felső-Kiskunsági Közösségi Munkások Egyesületében talál új kihívásokat. Miket is? Komplex képzési és foglalkoztatási programok megtervezés és lebonyolítása. Forrásszervezés, pályázatírás, új közösségi vállalkozások beindítása. Csak néhány példa: Phare Nők munkaerő-piaci visszailleszkedésének segítése (reintegrációja): 4 településen, 40 nő bevonásával képzésszervezés, családi napközi, idősek házi gon-

dozása, közösségi munka, térségi mosoda szervezése, menedzselése, Közösségi Információs Központ program kialakítása, menedzselése. Kunadacson a művelődési ház közösségi működtetése, a Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesülete létrehozásában aktív kezdeményező, alapító tagja.

2000-től megerősödik munkájában a közösségi vállalkozásfejlesztési, közösségi gazdaságfejlesztési irány. Ennek állomásai: tananyag kidolgozása, ilyen fejlesztőmunkák elindítása. Helyiek bevonásával megalakítják a Felső-Kiskunsági Gazdaságfejlesztő Alapítványt. Foglalkoztatási megállapodást hoznak létre a kunszentmiklósi kistérségben, facilitátorokat képeznek ki.

A 2000-es évek végére a szociális szövetkezetek kerülnek a fókuszba. Szövetkezetfejlesztő. A Közösségfejlesztők Egyesületénél a szociális szövetkezeteket segítő mentorok felkészítő képzését vezeti, tananyagot dolgoznak ki, majd tanítja azokat. Ugyanekkor az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány és a Polgár Alapítvány ez irányú programjainak tanácsadója.

Az évtized végén az MTA Társadalomkutató Központ Dél-alföldi régiójában a Gyerekszegénység Elleni Program feladatainak ellátásában a közösségfejlesztési szakértőként dolgozik. A Felső-Kiskunsági Gazdaságfejlesztő Alapítványnál civil szervezetek komplex szervezetfejlesztési folyamatait segíti szervezetfejlesztőként.

Összefoglalva ezt a lehengerlő életutat, Komáromból indult, a feladat Kishantosra, Kecskédre, majd vissza a Komárom melletti Szőnybe vezérelte. Onnan előbb alkalmi feladatokra, majd teljes kapacitásával átköltözik Kunbábonyba. Egy elhagyott tanyát vesz, és onnan újraépíti egész egzisztenciáját: Bábonyban, majd a kistérségben és földrajzilag egyre szélesedő körökben szervez részvételt, épít hálózatot, toboroz új embereket és segíti őket öntevékennyé válni.

Persze közben járja az országot – három évig a dunántúli Alsómocsoládra jár át egy új feladat: a mélyszegénységben élők programjának szakmai segítésére. A szövetkezeti mozgalom szerveződését segíti, a Felső-Kiskunságban előbb paprikaszövetkezetet szervez, majd Kunbábonyban a helyi emberekből az Adacs-Bábony Szociális Szövetkezetet alakítják meg és működtetik.

Pár éve a Civil Kollégium Alapítvány egyik vezetőjeként a helyi asszonyokkal működtetik a Kollégium kunbábonyi bentlakásos központját, öngyógyító közösségi kertet hoznak létre.

Mészáros Zsuzsa tanító, tréner, tanár, kutató, közösségfejlesztő, közösségi vállalkozás- és gazdaságfejlesztő, szociológus szakember, akinek munkásságát mindvégig a szakmai elhivatottság, a közösség életminőségének és aktivitásának javítása, s a folyamatos megújítás szándéka jellemezte.

Akinek életútjába, szakmai elkötelezettségébe, töretlen optimizmusába, MÉLTÓSÁGKERESŐ és méltóságot teremtő útjába állni – azt eltéríteni nem lehet.

„Sem csellel, sem erővel”.

Elhangzott 2016. április 21.-én a Nemzeti Művelődési Intézetben rendezett, a Beke Pál emlékének tisztelgő „Méltóságkereső” emlékkonferencián, Budapesten. *A szerk.*

CEBSD/EUCDN az 1990-es és a 2000-res évek elején: gyakorlat és megfontolások

Paul Henderson

Ez az írás a CEBSD megalakulásának 25. évfordulóját Budapesten ünneplő, a Közösségfejlesztők Egyesülete által szervezett ünnepi ülésre és a Kesztyűgyárban 2016. április 20.-án megtartott közös konferenciára készült, melyet a résztvevők kézhez kaptak Hans Andersson, Hugh Frazer, Margo Gorman, Gerard Hautekeur, David Thomas, Gianni Orsini, Vercseg Ilona, Koos Vos, és Paul Henderson írásával. *A szerk.*

Tíz éven keresztül képviseltem a *CEBSD*[16] *(*ma *EUCDN)*[17] testületében a nagy-britanniai *Közösségfejlesztő Alapítványt.*[18]*)* Ez egy kihívásokkal teli szerep volt.

A CEBSD megalapítását *David Thomas,* a *CDF* vezérigazgatója inspirálta. Amikor David nyugdíjba ment, évről évre meg kellett nyugtatnom utódját, *Alison West*-et és a CDF kuratóriumát arról, hogy ezt a szerepet betölteni jó ügy a CDF vezetője számára (nekem[19]), és a CDF-nek megéri befizetni a CEBSD működését segítő hozzájárulást.

Alison West a kezdeti időkben teljesen szkeptikus volt a tekintetben, hogy a CEBSD értékes lehet a CDF számára, idővel azonban megváltoztatta nézőpontját, nem feltétlenül azért, mert én olyan jól álltam ki a CEBSD és a CDF együttműködésének biztosításáért, hanem mert belátta, hogy a közösségfejlesztésnek az Egyesült Királyság, következésképp a CDF is hasznát látná.

Egyre támogatóbban viselkedett, még a CEBSD és *A Társadalom Fejlesztéséért Nemzetközi Egyesület*[20] által szervezett 2001-es nagy és jelentős nemzetközi konferencián való részvételem költségeinek hibás elszámolását sem tette szóvá...

A nemzetközi munkában közösségfejlesztők, menedzserek és trénerek egyaránt lehetőséget kaptak arra, hogy a közösségfejlesztés különböző modelljeit és gyakorlatát megismerjék.

A testületi üléseket követően lehetőségem volt arra, hogy információkat osszak meg a CDF testületével, munkatársaival, valamint más közösségfejlesztő szervezetekkel és hálózatokkal is, a különböző európai országokban végzett közösségfejlesztésről.

Az "információ" szó túlságosan leszűkíti annak a tanulási és megosztási folyamatnak a leírását, amely a CEBSD-ben dolgozó, országukat és szervezetüket képviselő tagok között közvetlenül valósult meg, s amelyet aztán saját országaikban megosztottak hazai fejlesztőkkel és másokkal.

A folyamat arról is szólt, hogy kezdjük el megérteni azokat a politikai és társadalmi kontextusokat, amelyekben a közösségfejlesztés munkálkodik, valamint az emberek szomszédságainak felépítését, és azokat a módokat, amelyekben a helyi emberek közös cselekvése megvalósulhat. Mindenekfelett azonban arról szólt, hogy kezdjünk el közelebb kerülni a közösségfejlesztés megértése és fejlesztése iránt elkötelezett személyek reményeihez és valóságához. Túlzás talán? Meglehet, azonban feltehetőleg közvetíti azt a mértéket és nagyságrendet, amely a CEBSD életének különböző rétegeiben rakódott össze, s amelyben minden réteg kapcsolódott egymáshoz.

A modell

Beletelt egy kis időbe hozzászokni ahhoz a modellhez, amelyet a CEBSD alakított ki együttműködése számára. A testületi ülések alkalmával[21] vagy egynapos konferenciát szervezett az ülést fogadó soros házigazda CEBSD-tag, vagy egy helyi projekt meglátogatását. Mindez a helyi közösségi munkások, közösségfejlesztők és a CEBSD-tagok találkozá-

[16] Combined European Bureau for Social Development
[17] European Community Development Network eucdn.net
[18] Community Development Foundation, CDF
[19] A CDF-nek ebben az időben regionális irodái voltak Nagy-Britanniában, s a központja Londonban volt. Paul ekkoriban a leedsi iroda igazgatója volt
[20] International Association for Social Development

[21] Két ilyen alkalom szerveződött minden évben, mindig más fogadó országban

sa keretében valósult meg. Esetenként a látogatások hosszabbra, két napon túlira is nyúlhattak, Stockholmban például egy egész hetet töltöttünk. Ezután a testület összeült, általában egy szombaton és a vasárnap egy részében, és megbeszélte közös dolgait.

Ez egy kimerítő modell volt, különösen, ha a szervezésben is részt vett az ember. Emlékszem, Wim van Rees-szel egyszer órákra eltévedtünk Barcelona északi részén (egyikünk sem beszélt sem spanyolul, sem katalánul), miközben egy számunkra ajánlott helyszínt kerestünk. Mindazonáltal ez egy jó modell volt, hiszen lehetővé tette, hogy megismerjünk más CEBSD-képviselőket, lássuk egymás projektjeit, és találkozzunk a helyi résztvevőkkel. A modell kiemelte annak fontosságát, amit a CEBSD határozott meg: közel maradni a közösségfejlesztés gyakorlatához, és megfigyelni a helyi emberek tapasztalatait – akik közül néhányan gyakran nagyon nehéz szociális és anyagi körülmények között éltek –, valamint választ keresni a megfelelő közösségfejlesztési stratégiára. Milyen emberi és anyagi erőforrások tették lehetővé a közösségfejlesztés támogatását? Milyen képességeket és tudást alkalmaztak a közösségfejlesztők? És milyen képzési lehetőségek álltak rendelkezésre? Gyakran fordult elő, hogy amikor a CEBSD-látogatók megvitatták ezeket a kérdéseket a helyi és regionális közösségfejlesztő szervezetekkel, azt a visszajelzést kapták, hogy megfigyeléseik sokat segítettek a projekten.

A gyakorlati folyamatok közeli vizsgálatával, a CEBSD képviselői által látottak és hallottak elemzésével, illetve beszélgetések során kísérletet tettünk arra, hogy központi elképzeléseket és elveket azonosítsunk a közösségfejlesztéssel kapcsolatban. A CEBSD olyan pozícióban volt, illetve van jelenleg is, hogy európai viszonylatban vizsgálhatja, értelmezheti – számos országon keresztül – a közösségfejlesztés kulcsfontosságú elemeit. Segíthet továbbá abban, hogy a közösségfejlesztők új kapcsolatokat létesítsenek a feltörekvő társadalmi mozgalmakkal – nevezetesen azokkal, amelyek a társadalmi mozgalmak, a civil társadalom keretében jönnek létre. Támogatja továbbá az egyes országokban megfogalmazott elméleti alapvetéseket és módszereket, mint például az interkulturalizmust Katalóniában és (európai keretek között) a skóciai ABCD[22] értékelési keretrendszerét.

Az ilyen és ehhez hasonló hangsúlyos elképzeléseket lehetett aztán megfogalmazni és kommunikálni különféle szervezetek felé: operatív közösségfejlesztő szervezetek, önkormányzatok, non-profit szervezetek, oktatási intézmények, állami és európai szintű döntéshozók.

Csalódások

Működött? Hát igen, néha. De gyakran értek minket csalódások – talán rosszul fogalmaztunk, vagy nem a megfelelő embereket céloztunk meg. Összességében, a gyakorlati és elméleti tanulási folyamat nem hatotta át a szervezeteket – és ebbe beleértem a közösségfejlesztő szervezeteket is. A tanulás inkább egyéni szinten valósult meg, és csakis az egyénen múlott, hogy lehetőségeihez képest hasznosítja-e azt a szervezetükön belül. Szóval általánosságban azt mondanám, hogy a szervezetek nem tanultak a CEBSD-ből, de az egyének és a hálózat igen.

Ez alól kivételt képeznek – a CEBSD tevékenységeiből kinőtt – kétoldalú, kölcsönös munkakapcsolatok. Érdekes lenne teljes képet kapni ezekről – amelyek gyakran csendben, egy látogatás, egy szeminárium formájában zajlottak. Gondolok itt azokra, amelyek például Skócia és Svédország, illetve Magyarország és Anglia között alakultak ki. Az utóbbiba elég szorosan bevonódtam magam is – azok a csereprogramok és látogatások, amelyekbe mindkét oldalról szakemberek és helyi emberek kapcsolódtak be, sok éven keresztül zajlottak és rendkívül termékenyek voltak.

Az ilyen kétoldalú tapasztalatok során kialakuló kölcsönös bizalmat és tudásmegosztást tekinthetjük a CEBSD által elért legjelentősebb eredménynek. Ők ellensúlyozzák az engem ért csalódások egy részét, azt például, hogy a CEBSD kiadványai nyilvánvalóan képtelenek voltak elérni céljukat. Különösen a „Including the Excluded”[23], amit én magam írtam, és amely annak ellenére sem lett felkapott, hogy az EU-s szegénységellenes és társadalmi be-

[22] Az ABCD képzési és szakmai anyagok gyűjteményét tartalmazó keretrendszer, melyet a CEBSD skóciai tagja, a Scottish Community Development Centre fejlesztett ki a közösségfejlesztés lényegében megértése, a közösségfejlesztő tevékenység tervezési és értékelési kereteinek modellásása érdekében. www.scdc.org.uk/what/services/community-development/

[23] *A kirekesztettek bevonása. Az európai közösségfejlesztés gyakorlatától a szakmapolitikáig* címmel jelentette meg a Közösségfejlesztők Egyesülete Parola-füzetek sorozatában Budapesten, 2007-ben, Varga Tamás fordításában. www.kka.hu/ 062568aa00708a67.nsf/0/a9ae999daea85d09c125736f0033271d?OpenDocument

fogadásról szóló programjai is foglalkoztak ezzel a témával.

Vagy az, hogy a CEBSD-t eltérő mértékben vonták be az egyes országokban. Margo Gorman-nal például keményen próbáltunk több szervezetet elérni Franciaországban, de nem jutottunk túl messzire.

Eredmények

A közösségfejlesztés Európa- szerte különböző szakmai közegben van jelen, például a szociális munkában, a felnőttképzésben, a gazdaságfejlesztés területén. Ezért az, hogy a CEBSD kezelni tudta az ezekből adódó különbségeket, miközben folyamatosan a közösségfejlesztést tartotta a fókuszban, lenyűgöző volt!

A CEBSD mindemellett örömmel fogadta az új tagok érkezését is, akik lendületet és új távlatokat hoztak. Mi, akik ott voltunk azon a testületi ülésen, amelyhez Varga Tamás és Vercseg Ilona, a Közösségfejlesztők Egyesületének magyarországi képviselőiként első ízben csatlakoztak, könnyen fel tudjuk idézni azt az elkötelezettséget és energiát, amit magukkal hoztak. Egy hálózatnak, mint az EuCDN, mindig szüksége van vérfrissítésre. Ugyanakkor búcsút kell inteni olyan alapító tagoknak, mint a CDF (ami éppen most szűnik meg).

Az EUCDN eredményeivel a csalódások is kontextusba helyeződnek. Jó volt részese lenni ennek a rendkívül ösztönző hálózatnak, amelynek köszönhetően tartós és igaz barátságokat kötöttem. Kemény munka volt, de jól is éreztük magunkat közben – hát nem ugyanez történik egy jó közösségfejlesztési folyamat során?!

Fordították *Bodai Kitti* és *Csabai Lucia*

A fordítást az eredetivel egybevetette és kiegészítette *Vercseg Ilona*

A szupertömbök segítségünkre sietnek: Barcelona az utcák visszaadását tervezi az ott élőknek

Megjelent a The Guardian 2016. május 17-i számában. Az eredeti cikk a superblock kifejezést használja, ami a hagyományos háztömbnél sokkal nagyobb tömböt, tehát óriástömböt jelent. *A szerk.*[24]

A katalán főváros radikálisan új stratégiája: visszaszorítani a forgalmat néhány főútra, drasztikusan csökkentve ezzel a környezetszennyezést, s közben a másodrendű utakat lakossági terekké változtatni: a kultúra, a szabadidő és a közösség helyeivé.

A legújabb kísérletben, amelyben egy nagyváros célul tűzi ki az autók vezető szerepétől való elmozdulást, Barcelonának nagyratörő tervei vannak. Jelenleg – szembenézve a túlzott környezetszennyezéssel és a zajszinttel – a város egy új közlekedési tervvel állt elő, amely 21 %-kal csökkentené a forgalmat. A rendkívüli ebben az, hogy az utak közel 60 %-át – amelyet jelenleg az autók használnak – szabadítanák fel, s alakítanák át lakossági terekké. A terv a szupertömbök-elvén alapszik: apró szomszédságok, amelyeket körülölelne a forgalom, és amelyeken belül a terek olyan helyekké válnának, amelyek élettel töltik fel a várost.

A tervet a híres, rácsos szerkezetű Eixample szomszédságban próbálják ki elsőként. Az Eixample forradalmi dizájnjának, amit Ildefons Cerdà tervezett a késő 19. században, az az elképzelés volt a középpontjában, hogy a városnak lélegeznie kellene, s mind ideológiai, mind közegészségügyi okokból úgy tervezték meg, hogy a népességeloszlás egyenletes legyen, illetve gondoskodtak az egyes blokkok közötti zöld területről is. A valóság és a város fejlődése azonban a legrosszabbat hozta ki ebből az elképzelésből, mert amikor a rácsvonalakat az autók vették birtokba, a város környezetszennyezése és zajszintje az egekbe szökött. Így a jelenlegi struktúra – bár anno a város élhetőbbé tétele miatt jött létre –, az elmúlt időszakban elavulttá válva nem tudja már betölteni eredeti funkcióját, s ezért működtetését kénytelenek újragondolni.

Számos tanulmány szerint Barcelona agglomerációjában már magában a légszennyezés is 3500 ember korai halálát okozza éves szinten (a 3,2 milliós lakosság körében), illetve nagyon komoly hatást gyakorol a helyi ökoszisztémára és mezőgazdaságra is. Barcelona és az agglomerációjába tartozó 35 település folyamatosan kudarcot vallott abban, hogy megfeleljenek az EU által előírt levegőminőségi céloknak.

A helyi környezetvédelmi és járványügyi iroda által készített tanulmány megállapította, hogy éves szinten 1200 ember halálát lehetne megelőzni már csak azzal is, ha a nitrogéndioxid szintje az EU által előirányzott mértéken mozogna (ami azt is jelentené, hogy 5 hónappal megnövekedne a várható élettartam). Egy 1,6 milliós városra kivetítve pedig ehhez még hozzájönne 18700-zal kevesebb asztmaroham, 12100-zal kevesebb akut tüdőgyulladás és 600-zal kevesebb szív-, és érrendszeri megbetegedés. A városban a forgalom az elsődleges oka a zajszennyezésnek, statisztikák szerint a városlakók 61 %-a él magasabb zajszintben, mint amit törvényileg egészségesnek tekintenek.

[24] https://www.theguardian.com/cities/2016/may/17/superblocks-rescue-barcelona-spain-plan-give-streets-back-residents

A városvezetés is többek között a közúti balesetek magas számára hivatkozik (9095 volt az előző évben, amelyből 27 volt halálos kimenetelű), no meg a mozgáshiányos életmódra (vagyis hogy minden 5. gyerek túlsúlyos, vagy annak a határán van), és a zöld területek hiányára, amikor okokat keres a terv támogatására. A városban mindössze 6,6 négyzetméternyi zöld terület jut egy lakosra (de vannak helyek, ahol ez még kevesebb, pl. Eixample-ben ez 1,85, míg Gràcia-ban 3,15). Ez az érték pedig közelebb van Tokio 3, mint London 27, vagy Amszterdam 87,5 négyzetméteréhez. A WHO ajánlása szerint pedig ez a szám 9 m2/főnél nem lehetne kevesebb egyetlen városban sem.

A fekete vonalakon a tömegközlekedés és az autók 50 km/órával haladhatnak, míg a zöld vonalakon kizárólag személyautók közlekedhetnek, betartva a 10 km/órás sebességhatárt, előtérbe helyezve a gyalogos és biciklis forgalmat

Barcelona új terve ezeknek a nagy szupertömböknek a létrehozását jelentené egy fokozatos beavatkozás keretében, amely újraértelmezi a meglévő infrastruktúrát, kezdve a forgalomirányítástól egészen az útjelzések és a buszok útvonalainak megváltoztatásáig. A szupertömbök kisebbek lesznek a szomszédságoknál, de nagyobbak a meglévő tömböknél. Az intézkedéseket először az Eixample szomszédságban és olyan helyeken, mint San Martin fogják bevezetni, amelyek nagymértékben azonos mintázatot mutatnak.

Eixample-ben a szupertömb a rács meglévő 9 tömbjéből áll majd. Az autó, robogó, teherautó és buszforgalom kiszorulna a tömbök peremén lévő utakra, és csak akkor engednék be őket az utcákba is, ha itt élnek, vagy helyben van üzletük, illetve ha 10 km/óránál nem haladnak gyorsabban (a sebességhatár 50km/óra a városban, vagy 30 km/óra speciális területek).

A célok tehát nagyon ambiciózusak, hiszen azzal, hogy egyszerre valósítják meg ezeket az elképzeléseket, azt szeretnék elérni, hogy az elkövetkezendő 2 évben 21 %-kal visszaszoruljon az autóhasználat a városban, miközben növelnék a gyalogos és biciklis forgalmat, valamint a tömegközlekedést. Ennek érdekében ezek a szupertömbök kiegészülnek 300 km-nyi új bicikliúttal (amely jelenleg mindössze 100 km), és egy merőleges útvonalakból álló buszhálózattal – amely ugyan már jelenleg is létezik, de – ahol a buszok csak a kijelölt főútvonalakon közlekednek majd. Mindez Salvador Rueda szerint, aki a városi környezetvédelmi iroda vezetője és az egyik támogatója a szupertömbök ötletének, biztosítani fogja azt, hogy „bármi, bármikor kevesebb, mint 300 méterre legyen a buszmegállóktól és az átlagos várakozási idő is mindössze 5 perc legyen bárhol a városban (jelenleg 14 perc)." Továbbá „ ez egy olyan páratlan hálózat lenne, amelyben az esetek 95 %-ban az ember bármilyen *A* pontból bármilyen *B* pontba mindössze egy átszállással el tudna jutni. Éppen, mint a torpedó játékban."

„Nincs okunk csodálkozni azon, hogy ez az elképzelés éppen itt született meg", mondta Mercedes Vidal a városi közlekedés tanács tagjaként, a tervek nyilvános bemutatásánál. „Egy olyan városban, amely olyan sűrű, mint a miénk, mindennél fontosabb, hogy újra meghódítsuk a tereket." Ha minden a tervek szerint halad, akkor a jelenleg autósforgalomra szánt 13,8 millió m2-ből közel 7 millió fel fog szabadulni.

Bár a személyautók száma mindössze 20 %-át teszi ki a városi közlekedésnek, mégis ők foglalják el az utak 60 %-át. „Vissza kell szereznünk az utcáinkat" – mondja Janet Sanz. Sanz a városi környezetvédelmi tanács tagja, aki urbanistaként és a nagyobb mozgásszabadság mellett kiálló szakemberként kiemelte azt is, hogy ösztönözniük és segíteniük kell a társadalmi kohéziót, az együttélést és az emberi kapcsolatokat. Nemrég, épp Jane Jacobs író és urbanista születésének 100. évfordulója kapcsán jutott eszébe a városi jogvédő meghatározó gondolata: „Ő javasolta, hogy adják vissza az utcákat a szomszédságoknak. És ma ezért a célért dolgozunk."

Gyalogosbarát utca a gráciai szomszédságban

„Ez a terv összefogja a városi ökológia lényegét” – teszi hozzá Sanz. „A célunk az, hogy Barcelona olyan város legyen, ahol jó élni. Egy mediterrán város lakói az idejük nagy részét az utcán töltik, épp ezért fontos, hogy ezekre az utcákra az emberek második otthonukként, vagy a mindenkori életterük kiterjesztéseként tekintsenek. A köztereknek a játék tereivé kell válniuk, ahol valósággá válik a zöldterület, és ahol a szomszédság története és a helyi élet is jelen van.”

Rueda elmondja: „Azt szeretnénk, hogyha ezek a közterek olyan környékek lennének, ahol minden állampolgár gyakorolhatja állampolgári jogait: jogot a változtatásra, a véleménynyilvánításra és a részvételre, valamint a kultúrához, a tudáshoz, illetve a szabadidőhöz való hozzáférésre.”

A teljes folyamatot 9 környéken valósítják meg különböző ütemben, különféle módszerek fokozatos próbálgatásával, amit Sanz „taktikai urbanizmusnak” nevez, olyan kezdeti intézkedésekkel, mint a közúti jelzések megváltozatása, vagy a 10 millió eurós kezdő költségvetés. Most pedig itt az ideje, hogy „az elmélet gyakorlattá váljon” – mondja.

A szupertömbök ötletét elsőként 1987-ben vetették fel, azt követően, hogy a zajtérképezés kimutatta a zaj nagyon magas szintjét, majd az elsőt 2003-ban Gráciában próbálták ki. Számos kísérletet – mint az autómentes nap – olyan körzetekben folytattak le, mint Sant Martí, s az eredményeket egyfajta kísérleti tapasztalatként használtak fel a jelenlegi koncepcióban. A város tanácsosa, Josep Maria Montaner elmondása szerint mindez a szomszédsági csoportokkal való szoros együttműködésében jött létre és „így is fog folytatódni. Fontosnak tartjuk továbbá, hogy a szomszédok fokozatosan használatba vegyék ezeket az új tereket és reméljük, hogy képesek lesznek funkciókat is találni ezeknek.”

Rueda elmondja azt is, hogy a szupertömbök Cersá elképzeléséhez térnek vissza, egy magasabb szintre, a modern világéra emelve azt: ökoszisztémával az ökoszisztémáért. „Nekünk itt van Cersá Eixample-je – ami a terv alapját is adja –, amit azóta felemésztett a kapzsiság. Ami a tervben egykor zöld volt, azt szépen lassan elfoglalták és beépítették. És amikor az autók is megérkeztek, lassan egyre több és több területet foglaltak el. Mi most visszakövetelük ezeket a zöld területeket, amit csak úgy érhetünk el, ha egy drasztikus közlekedésbeli váltás mellett kötelezzük el magunkat.”

Rueda elmondása szerint az Eixample-i szupertömb 400 x 400 méter alapterületű, amely közel 5-6000 embernek biztosítana lakhatást. Ezekben a tömbökben „a kisebb falvakhoz hasonlóan, megtalálható lesz majd minden, amit számításba kell vennünk ahhoz, hogy meg tudjunk felelni a századforduló kihívásainak – épület, gazdaság, víz, hulladék, anyagcsere, társadalmi összetartozás.”

„Minden szupertömb olyan, mint egy saját karakterrel rendelkező kis falu” állítja a terv. „Képzeld el – teszi hozzá Rueda –, hogy egy Eixample-i útkereszteződés olyan nagy, mint egy Grácia-i tér.” Kiemelte azt is, hogy ez a városi struktúra 160 kereszteződést képes felszabadítani. „Nyárra én már a szomszédság által megszervezett felfújható medencékről fantáziálok” – viccelődik.

Angolból fordították *Boda Kitti* és *Csik Barnabás*

MEGJELENT!

Nárai Márta és Reisinger Adrienn új kötete

2016. szeptember 25.-én kaptuk a közösségfejlesztés levelezőlistájára a következő üzenetet *(A szerk.):*

Kedves Kollégák!

Örömmel értesítjük Önöket/Benneteket, hogy megjelent közös monográfiánk "Társadalmi felelősségvállalás és részvétel – A lokális és területi közösségi folyamatokban" címmel a Dialóg Campus Kiadó gondozásában az újjáéledő Studia Regionum sorozat második köteteként.

A kiadványról a kiadó honlapján olvashatók részletek:

Üdvözlettel:

A szerzők: Dr. Nárai Márta és Dr. Reisinger Adrienn Széchenyi István Egyetem

Köszönjük, közzétesszük, terjesztjük! *A szerk.*

A kiadó ismertetése:

Napjaink társadalmi, gazdasági változásai, folyamatai, illetve azok kezelése felelős társadalmi létet kíván meg nemcsak a vállalatoktól, hanem a civil szervezetektől és az egyénektől is. A kötet ez utóbbiak nézőpontjából mutatja be a társadalmi felelősségvállalást. A szervezetek és egyének aktívabb társadalmi szerepvállalásának, a szűkebbtágabb közösség jelenének és jövőjének alakításában való részvételének és felelős cselekvésének fő megvalósulási színtere a helyi társadalom, a település szintje. Ugyanakkor ez a lokális közösségi szerepvállalás képezi az alapját a térségi, regionális, országos vagy akár a makroregionális bevonódásnak.

A társadalmi felelősségvállalás fogalmi rendszere nem választható el a részvételi demokrácia és társadalmi részvétel témakörétől. A szerzők úgy gondolják, ezek egymás feltételeként határozhatók meg: ha nincsenek meg a társadalmi felelősségvállalás csírái, akkor aligha fog megvalósulni a társadalmi szerepvállalás és a részvétel, illetve, ha a részvételi elvek nem biztosítottak, akkor társadalmi szinten vállalt felelősségről sem beszélhetünk. A kötet elméleti ismeretanyagát empirikus kutatási eredmények teszik teljessé.

MEGJELENT!

A TE ÖTLETED, A TE HANGOD, A TE KÖZÖSSÉGED
Közösségi tervezési kezdeményezések B.-A.-Z. megyében

Megjelent a Dialóg Egyesület Norvég Civil Támogatási Alap finanszírozásával megvalósuló, „Közösségi tervezési modellek B.-A.-Z. megyében” című projektjének szakmai kiadványa közösségi tervezésről és megyei műhelymunkáról

A kiadvány online linkje: https://issuu.com/dialogegyesulet/docs/dialog_nct a_issuhoz

A kiadvány az e-dialog oldalról is elérhető: www.e-dialog.hu/tehangod.html

Részlet a Bevezetésből:

(…)

A Norvég Civil Támogatási Alap segítségével megvalósult *KÖZÖSSÉGI TERVEZÉSI MODELLEK BORSOD – ABAÚJ - ZEMPLÉN MEGYÉBEN* c. projektben három beavatkozási területen – falu, nagyváros, önkéntes alapú vidékfejlesztési szervezetek – jelentünk meg, a megye olyan településein, melyekben nem ismeretlen a közösségi módszertan, viszont eddig nem valósult meg szélesebb körű beavatkozás az érintettek mozgósítását, bevonását illetően. E településeken most tudatosan az önkormányzatok, ill. a szervezetek vezetőségének együttműködését kerestük, megajánlva azon lehetőséget, hogy a fejlesztési forrásokat kiegészíthessék a helyi emberi erőforrásokkal, a közösségek erejével. A módszertani kísérlet mellett örökös célunk (a helyiek aktivizálása, részvétük serkentése) érdekében fejlesztői terepmunkák zajlottak, hogy valós idejű, konkrét változásokat érjünk el helyi cselekvő állampolgárokkal. Ők nemcsak érintettjei, hanem legfőbb partnerei is lehetnek a helyi fejlesztéseknek, nem ritkán kezdeményezői. E két partneri körtől kértük, osszák meg a projektben megélt tapasztalataikat, s mivel ezt jó szívvel tették, külön köszönetet mondunk: Ambrus Gyöngyinek, Kistokaj polgármesterének, Gyimesi Csaba arnóti lakosnak, Kiss Gábornak, Miskolc MJV alpolgármesterének, Marien Anitának, Miskolc MJV Önkormányzat Kulturális és Marketing Osztály vezetőjének, Patakiné Balázs Anikónak, az Észak-Borsodi LEADER Unió Egyesület Munkaszervezet megbízott vezetőjének, Rácsok Andrásnak, Arnót református lelkészének, Spisák János kistokaji lakosnak és minden helyi érintettnek, aki hozzájárult munkánkhoz.

Első ízben léptünk túl munkánk során a közösségfejlesztésben ismert kontakt módszerek kizárólagosságán, és online felület kialakításával járultunk hozzá a közösségek terveinek előkészítéséhez. A http://e-dialog.hu/ felületen megjelenhet kedves olvasó a Te ötleted, a Te hangod, a Te közösséged is, s ezzel elindulhat saját lokalitásodban is a párbeszéd, ami minden fejlesztés kiindulópontját jelenti!

Sélley Andrea elnök
Dialóg a közösségekért Egyesület

Kik vagyunk mi?

A Dialóg a Közösségekért Közhasznú Egyesület 2002 júniusában alakult, ld. http://dialogegyesulet.hu

(…)

Célul tűztük ki még azt is az alakuláskor, hogy ne csak Miskolcról, hanem a megye térségeiből is toborozzunk hasonlóképpen gondolkozó embereket magunk közé, hogy az évek során egy széles körű hálózattá fejlődhessünk. Az elmúlt közel tizenöt év alatt nagyon sokat tettünk ennek érdekében. Eljutottunk a megye hat kistérségébe, e mellett több tucat településen dolgoztunk és dolgozunk ma is. Úgy gondoltuk, hogy munkánk alapja a terep lehet, hisz itt kerülnek felszínre az egyéb szükségletek, valamint itt tudunk kapcsolatokat építeni, embereket megismerni, akikkel tovább erősíthetjük szervezetünket is. A munkánk eredményeképpen számos civil szervezet alakult azokon a helyeken, ahol megjelentünk, képzéseket szerveztünk (civil, közösségfejlesztő, közösségi munka) az ott felmerült tudáshiányokra válaszolva. Feltett szándékunk, hogy a továbbiakban is ennek a hálózatnak a megerősítésén és továbbfejlesztésén dolgozzunk. Ezen kiadványunkban *A Megyei Közösségi Hálózat alappillére – A Megyei Műhelyek* fejezetben lehet erről olvasni. A fejezet gondolatai az elmúlt nyolc év Megyei Műhelyein hangzottak el. A közös munkák során megfogalmazott elképzelések, utak adták a kiindulást. Mi nem tettünk mást, mint leporoltuk a már régi emlékeztetőket, rendszereztük, csoportosítottuk és összegeztük és most a nagy nyilvánosság elé tárjuk, hogy bemutathassuk azt, amire büszkék vagyunk.

A Borsod–Abaúj–Zemplén megyei munka mellett az elmúlt 6 évben kiemelkedő hangsúlyt kaptak a Miskolc-Avas városrészen végzett közösségfejlesztői folyamatok. Különböző projektek és együttműködések részeként sok szálon fut a fejlesztői munka, többek között hozzájárultunk ahhoz, hogy a kisközösségeknek legyenek platformjai, s nagy örömünkre új közösségi terek is megnyíltak. Ilyen a helyi közösségi és szociális intézmények együttműködésében az Avasi Közösségi Tér; emellett megnyitotta kapuit az Avasi Közösségi Kávézó, aminek megtervezése, kialakítása a városrészi közösségekkel közösen zajlott, működtetése pedig közösségi alapon történik. A settlement-típusú szociális munka és közösségfejlesztés jegyében az Egyesület settlement-lakást nyitott – Miskolc város önkormányzata segítségével – a városrészben, hogy a lakosokat közvetlenül támogassa egy-egy kiválasztott szomszédságban. Ezekről jelen kiadványban nem ejtünk szót, viszont meghatározóak, mert a terekben végzett munkának köszönhetően mára több kisközösség jött létre az Avason, akik munkáját komplex módon, közösségi készségek fejlesztésével támogatjuk, s tere van azon közösségi tervezési folyamatoknak is, amelyekre kitérünk a *fejlesztői fejezetben* is.

- Sélley Andrea a Dialóg Egyesület elnöke, közösségfejlesztő, közgazdász, a miskolci, avasi közösségek, kezdeményezések támogatója
- Molnár Aranka, közösségfejlesztő, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szakmai hálózat kiépítője, kiemelt munkaterülete: a közösségi tanulás
- Kovács Edit, közösségfejlesztő, az országos szakmai szervezet, a Közösségfejlesztők Egyesületének elnöke, a közösségi tervezés szakértője
- Bereczki Béla, közösségfejlesztő, az északabaúji közösségi munka aktív személyisége
- Csabai Lucia, közösségfejlesztő, e-demokrácia szakértő, s legyen az online vagy offline, de az akadályozottsággal élő emberek egyenjogúságán munkálkodik
- Király Csaba, médiaszociológus
- Laskó-Kuthi Adrienn, közösségfejlesztő, az arnóti közösségi munka kulcsszereplője, iskolai közösségi programok szakmai támogatója

Tartalom

Online tapasztalati eszmecsere a közösségi tervezésről
Bevezetés
Kik vagyunk?
Amikor az eszközök keverednek a közösségi tervezés során
- Tervek és tapasztalatok A közösségi tervezési modellek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében című projekt kapcsán
- Partnerszervezetünk bemutatása – Citizens Foundation, Reykjavik, Izland
- Laskó-Kuthi Adrienn: Közösségi tervezőmunka Arnóton
- Bereczki Béla: Fejlesztői tapasztalatok két mértékegységben – Hollóháza településen és az Abaúji LEADER Egyesület közösségeiben
- Molnár Aranka: Fejlesztői tapasztalatok Kistokajban és az ózdi térségben

A megyei közösségi hálózat alappillére – A Megyei Műhelyek
Függelék – fogalmak